

Sisekaitseakadeemia

Halduskolledž

Kristi Rekand

HK062R

TSIVIILKOHTUMENETLUSE SEADUSTIKUS SÄTESTATUD
ISIKU SUHTES ESIALGSE ÕIGUSKAITSE KORRAS
KINNISESSE ASUTUSSE PAIGUTAMISE SÄTETE
KOOSKÕLA PÕHISEADUSES SÄTESTATUD PÕHIÕIGUSTE-
JA VABADUSTE PIIRAMISEGA

Lõputöö

Juhendaja:

Maimu Laumets

Kaasjuhendaja:

Triin Roosve

Tallinn 2009

SISUKORD

ANNOTATSIOON.....	3
SISSEJUHATUS.....	5
1. ÜLDINE ÕIGUSLIK TAUST	7
1.2. Põhiõiguste adressaadid	9
1.3. Euroopa Liidu õigus Eesti õiguskorras	9
1.3.1. Euroopa inimõiguste konventsioon	10
1.3.2. Euroopa Inimõiguste Kohtu lahendid	10
1.4. Põhiõiguste piiramise alused	11
1.5. Põhiõiguste rikkumise tuvastamise skeemid	12
1.6. Põhiõigusenormi koosseis.....	13
1.6.1. Kaitseala.....	13
1.6.2. Kaitseala riive	13
1.7. Põhiõiguste piiramine, sekkumine ja riive.....	14
1.7.1. Formaalne põhiseaduspärasus.....	15
1.7.2. Materiaalne põhiseaduspärasus.....	16
1.8. Kaitseala riive õigustamine.....	16
1.9. Igäihe põhiõigus vabadusele ja isikupuutumatusetele (PS § 20).....	17
1.10. Igäihe põhiõiguse vabadusele ja isikupuutumatusetele piiramine vaimuhaige kinnipidamisel (PS § 20 lg 2 p 5)	19
2. KONKREETSED SEADUSLIKUD ALUSED ISIKU TEMA TAHTE VASTASELT KINNISESSE ASUTUSSE RAVILE PAIGUTAMISEL (TsMS, PsAS ja SHS)	20
2.1. Üldised alused. Esialgne õiguskaitse	20
2.2. Isiku kinnisesse asutusse paigutamise materiaalsed eeldused	21
2.2.1. Vaimse häire olemasolu ja olemus/psüühikahäire raskusastme määramine	22
2.2.2. Ohtlikkus enese ja teiste suhtes	24
2.2.3. Muu psühhiaatrilise abi võimalus/muude abinõude ebapiisavus.....	25
2.3. Paigutamise formaalsed eeldused ehk menetlusõiguslikud alused.....	29
2.3.1. Isiku ja teiste asjaosaliste ärakuulamine	29
2.3.2. Esindaja määramine	30
2.3.3. Lahendi põhjendatus/teatavakstegemine	32
3. NORMIKONTROLL.....	34
3.1.1. Kaitseala.....	34
3.1.2. Põhiõiguse piirangu ulatus.....	35
3.2. Normi proportsionaalsuse hinnang	37
KOKKUVÕTE	41
P E 3 I O M E.....	44
KASUTATUD ALLIKATE ÜLEVAADE	47
LISAD 1-4	51

ANNOTATSIOON

SISEKAITSEAKADEEMIA

Kolledž: Halduskolledž	Kuu ja aasta:
Töö pealkiri: Tsiviilkohtumenetluse seadustikus sätestatud isiku suhtes esialgse õiguskaitse korras kinnisesse asutusse paigutamise sätete kooskõla põhiseaduse sätestatud põhiõiguste –ja vabaduste piiramisega	
Töö autor: Kristi Rekanđ	Olen nõus oma lõputöö kättesaadavaks tegemisega elektroonilises keskkonnas. Allkiri:
<p>Lühikokkuvõte: Käesoleva lõputöö kogumaht koos lisadega 1-4 on 59 lehekülge. Töö koosneb kolmest peatükist, millest kaks esimest on teoreetilise iseloomuga, kolmas aga keskendub normikontrollile. Töös on kasutatud vastavat kohtupraktikat, täpsemalt 8. Euroopa Inimõiguste Kohtu lahendit, 6. Riigikohtu lahendit, 23. Harju Maakohtu lahendit ning 20. allikat lisaks teemat käsitlevatele seadustele.</p> <p>Lõputöö on kirjutatud eesti keeles. Läbivalt on töös tuginetud sellistele mõistetele ja terminitele nagu põhiõigused-ja vabadused ning nende piirid seoses isiku kinnisesse asutusse paigutamise materiaalsete ja formaalsete eelduste ja alustega. Eesmärgiks on kirjeldada põhiseadusega kehtestatud põhiõigusi ja-vabadusi ning tuvastada nende piirid seoses põhiseadusega kehtestatud põhiõigusega vabadusele ja isikupuutumatussele. Uurimuse eesmärk on teha järeldusi puutuvalt kõnealuse normi olemusse ning rakendamise praktikasse, vajadusel tehakse ettepanekuid kehtiva õigusliku regulatsiooni täiustamiseks ning praktika korrigeerimiseks.</p> <p>Lõputöö tulemuseks on võimaliku tsiviilkohtumenetluse seadustiku sätete alusel isiku tema tahte vastaselt kinnisesse asutusse ravile paigutamisel tekkiva põhiõiguse vabadusele ja isikupuutumatussele rikkumise tuvastamine. Töö on oluline, kuna uurib olulise põhiõiguse, õiguse vabadusele ja isikupuutumatussele võimalikku riiwet/rikkumist isiku tema tahte vastaselt kinnisesse asutusse ravile paigutamisel esialgse õiguskaitse korras. Teema on tõusetunud Eesti ühiskonnas mitte veel väga olulisel määral, küll on aga Euroopa Inimõiguste Kohus tõstatanud lahendite kaudu esile nii valdkonna kui ka piiratava põhiõiguse olulisuse. Töö on ainulaadne, kuna</p>	

valdkondlikult on teemat Eestis vähe uuritud, Riigikohtusse on jõudnud vaid kolme pretsedenti käesoleva töö valmimise ajaks, samas rakendatakse aga isiku tema tahte vastaselt kinnisesse asutusse ravile paigutamist kohtute poolt ulatuslikult. Töö omab olulist rakenduslikku tähendust eelkõige nii igapäev kui ka riigi seisukohast, kuna käsitleb mõlemate osalust ning tõstatab niinimetatud valukohad või puudujäägid õigussüsteemis teemaga seonduvalt.

Võtmesõnad: põhiseadusega kehtestatud põhiõigused vabadusele ja isikupuutumatusesele, põhiõiguse riive ja selle tuvastamine, PS § 20 lg 2 p 5

Keywords:

Säilitamise koht:

Kaitsmisele lubatud

Kolledži direktor:

Allkiri:

Vastab lõputöö nõuetele

Juhendaja:

Allkiri:

SISSEJUHATUS

Riigi jaoks on ainukene võimalus ennast legimateerida õiguse kaudu.¹ Ükski demokraatlik õigusriik ei saa tegutseda piiramatult. Põhiseaduslikkus on riigivõimu piiramine ühiskondliku heaolu huvides. Põhiseaduslikkus kui idee vajab õiguslikku tuge.²

Riigi põhiseadus on ühiskonna aluseks ja kõrgeimaks normiks- Eesti Vabariigi põhiseadus on ülimuslik. Põhiseadus reguleerib eelkõige suhteid isiku (igäühe, kodaniku) ja riigi vahel. Omades õigusi ja vabadusi, on kõigil vabadustel ühiskonna huvides ka piirangud. Eesti Vabariigi põhiseaduse §-st 10 tuleneb demokraatliku õigusriigi põhimõte.

Demokraatlik on õigusriik, kus seadused ning nende kohaldamise praktika on kooskõlas kehtivate õiguste ja normidega.³

Antud töö eesmärk on kirjeldada põhiseadusega kehtestatud põhiõigusi ja-vabadusi ning tuvastada nende piirid seoses põhiseadusega kehtestatud põhiõiguse vabadusele ja isikupuutumatussele, piiramisega. Töös on hüpoteesiks püstitatud väide, et TsMS korras isiku kinnisesse asutusse paigutamine rikub isiku põhiõigust vabadusele ja isikupuutumatussele

Käesoleva töö eesmärgiks on uurida eelkõige tsiviilkohtumenetluse seadustiku (TsMS) kohaselt isiku suhtes esialgse õiguskaitse korras kinnisesse asutusse paigutamise sätete kooskõla põhiseaduses § 20 lg 2 p-s 5 sätestatud vabaduse võtmise lubatavuse sättega. Esimese astme kohtud praktiseerivad ulatuslikult isiku tahte vastasele ravile paigutamist kinnisesse asutusse TsMS § 534 lg 1 mõistes. Riigikohtu praktika on antud teema valdkonnas võrdlemisi väike, küll on aga Euroopa Inimõiguste Kohus loonud kindlad seisukohad põhivabaduse piiramise lubatavuse osas. Töös on põhjalikult käsitletud põhiseaduslikke õigusi nagu õigus vabadusele ja isikupuutumatussele. Analüüsivalt on kasutatud Euroopa Inimõiguste Kohtu lahendeid ja Riigikohtu lahendeid kõrvutatuna EV põhiseaduse kohaselt piirata lubavatele sätetega. Sisuliselt on sügavuti analüüsitud isiku kinnisesse asutusse paigutamise sätte lubatavuse vastavust Euroopa inimõiguste konventsioonile

---

¹ Eesti Vabariigi põhiseaduse kommenteeritud väljaanne Tallinn Kirjastus Juura 2008: 21

² R. Maruste Konstitutsionalism ning põhiõiguste- ja vabaduste kaitse Tallinn Kirjastus Juura 2004:17

³ R. Maruste Konstitutsionalism ning põhiõiguste- ja vabaduste kaitse Tallinn Kirjastus Juura 2004: 99

Käesoleva töö kirjutamisel kasutatud allikate hulka kuuluvad enamjaolt vastavat teemat puudutavad ajakirjas "Juridica" ilmunud artiklid, riigiõiguse alased õpikud ning sotsiaalhoolekande seaduse, tsiviilkohtumenetluse seaduse ja psühhiaatrilise abi seadused ja seaduste seletuskirjad ning Eesti Vabariigi põhiseaduse kommentaarid. Kuna töö valmis suuremas osas Tsiviilkohtumenetluse seadustiku 01. jaanuaril 2009. a. jõustumise perioodil, on töös tuginetud eelkõige muudatustele, sealhulgas ka psühhiaatrilise abi seaduse kohtu menetlust puudutavas osas. Antud töös uuritakse vahetult teemat puudutavat kohtupraktikat. Aluseks võetakse Euroopa inimõiguste kohtu, Riigikohtu ja alama astme kohtute lahendid.

Töö jaguneb kolmeks peatükiks. Esimene peatükk on üldisema iseloomuga, kujutades endast sissejuhatust probleemistikku. Vaatluse alla võetakse põhiseaduste olemus, funktsioonid, põhiõiguste piiramine, lubatavus ning kooskõla demokraatliku riigi põhimõttega. Teises peatükis antakse ülevaade kinnisesse asutusse paigutamise konkreetsetest sätetest ja normidest. Kolmandas peatükis analüüsitakse normi konkreetsete esialgse õiguskaitse korras paigutamise sätete kontekstis. Normi ja selle kohaldamist analüüsitakse ka senise õiguspraktika põhjal võttes aluseks kohtulahendeid eesmärgiga selgitada välja, kas ja kuipalju vastab kohtupraktika teoreetilistele seisukohtadele.

Töö kokkuvõttes osas tehakse järeldusi puutuvalt kõnealuse põhiõiguse vabadusele ja isikupuutumatusel normi olemusse ning rakendamise praktikasse, vajadusel tehakse ettepanekuid kehtiva õigusliku regulatsiooni täiustamiseks ning praktika korrigeerimiseks.

Töö autor tänab oma juhendajaid Maimu Laumetsa ja Triin Roosve`d asjakohaste nõuannete eest töö kirjutamise ajal ning toetuse eest.

1. ÜLDINE ÕIGUSLIK TAUST

Põhiseadus räägib isiku vabadusest, mitte põhivabadusest, kuid lähtuda tuleb ühtse mõistena põhivabadustest, asetades vabadused samale positsioonile isiku põhiõigustega.⁴

Põhiõigused ja vabadused on teineteist toetavad ning ositi kattuvad, samasisulise mõiste moodustavad terminid.⁵

Eesti Vabariigi põhiseadus⁶ (PS) käsitleb põhivabadust ja vabaduspõhiõigust sünonüümidenä. Vabaduspõhiõigus on eelkõige sätestatud põhiseaduse § 19 lõikes 1.⁷

Kuna tegu on sünonüümidega Eesti Vabariigi põhiseaduse kontekstis ning põhiõigused katavad ka põhivabadused, võib põhiõigusi ja-vabadusi käsitleda ühtse terminiga- “põhiõigused”.

Põhiõigused on õigused, mis täidavad erinevaid funktsioone ja omavad erinevaid eesmärke.

Olulisim põhiõiguste ja vabaduste funktsioon on eelkõige tagada igapäev subjektiiised õigused ja vaba eneseteostus kaitseks avaliku võimu ehk riigi omavoli eest.⁸

Igapäev on õigus garantiile ja kaitsele, et riik ei sekkuks tema põhiõigustesse.

Esimene funktsioon tagab avaliku võimu negatiivse kohustuse hoiduda põhjendamatust sekkumisest isikute põhiõiguste kasutamisse ning kaitse avaliku võimu omavoli eest .

Teiseks oluliseks põhiõiguste ja vabaduste eesmärgiks on avaliku võimu kohustus luua tingimused õiguste ja vabaduste sisuliseks efektiivseks kasutamiseks.⁹

Teise funktsiooni eesmärk on avaliku võimu kohustus õiguste ja vabaduste tagamisel PS § 14 sätestatud korras, mille kohaselt on õiguste ja vabaduste tagamine jaotunud võimude lahususe printsiibist lähtuvalt ja sätestab kõigi kolme riigivõimu jaoks põhiõiguste siduvuse nende tagamise tähenduses.

Kolmandaks põhiõiguste ja vabaduste eesmärgiks on institutsioonide loomise kohustus. See kohustus võimaldab igapäev realiseerida oma õigusi.¹⁰

Tegu on nimetatud funktsiooni puhul eelkõige elukorralduse reguleerimisega, mille kaudu

---

⁴ Eesti Vabariigi Põhiseaduse Ekspertiisikomisjoni lõpparuanne. www.just.ee/10725.

⁵ Alexy, R. Põhiõigused Eesti põhiseaduses *Juridica* eriväljaanne 2001: 26.

⁶ RT I 2007,33,210.

⁷ Eesti Vabariigi põhiseaduse kommenteeritud väljaanne Tallinn Kirjastus Juura 2008: 81.

⁸ Maruste, R. Konstitutsionalism ning põhiõiguste- ja vabaduste kaitse Tallinn Kirjastus Juura 2004:238

⁹ sama

¹⁰ Annus, T. Riigiõigus Tallinn Kirjastus Juura 2006:224.

saab igäüks realiseerida oma õigusi. Seda siis ka teiste inimeste või eraõiguslike toimijate eest. Põhiõiguste kaitseks peavad olema toimivad ja pädevad instantsid ning nende poole pöördumise võimalus.

Neljandaks põhiõiguste ja vabaduste funktsiooniks võib nimetada riigi kaitsekohustust teiste isikute põhiõigustesse sekkumise reguleerimiseks ning oluline on samuti ka riigi toetuskohustus sotsiaalsete põhiõiguste puhul.¹¹

Neljas funktsioon käsitleb sotsiaalseid õigusi ja nende tagamist. Kasutusele saab võtta mõiste ja ühise põhimõtte “sotsiaalriiklus”.

Viimaseks põhiõiguste ja vabaduste funktsiooniks, samastades need põhiõigustega, saab pidada asjaolu, et tegu on ka teatud moraalse väärtustega, üldiste põhimõtete ja üldiste väärtustega ehk õigustega, mis oma loomult on sarnased inimõigustele.

Põhiõigused ja vabadused sisaldavad inimõigusi ja on vastavuses rahvusvaheliste inimõiguste ja vabadustega.¹²

Viimane funktsioon on lai, ulatudes kodaniku ja üksikisiku tasandilt kaugemale. Põhiõigused sätestavad teatud üldisi põhimõtteid ja väärtushinnanguid lähtudes Euroopa inimõiguste konventsioonist¹³. Põhiseaduse kontekstis saab näitena tuua vaba eneseteostuse (§ 19 lg 1), vabadusõigus elule (§ 16) ja ka õigus vabadusele ja isikupuutumatusse (§ 20).

Põhiõiguslik suhe on suhe, mis areneb eelkõige õiguse kandja ja õiguse adressaadi suhtena õiguse esemesse. Tegemist on hüvega mis on õigusega kaitstud.¹⁴

PS § 14 sätestab kõigi kolme riigivõimu jaoks põhiõiguste siduvuse nende tagamise tähenduses. Tavapärast on põhiõigused olnud traditsiooniliselt kodaniku õigused oma riigi suhtes. Samas tuleb teema raames käsitleda ka kodanike omavahelisi suhteid.

Põhiõigused subjektiivsete õigustena on õigused, mis on suunatud erinevatele adressaatidele ja põhiõiguste kandjatele.

---

¹¹ sama

¹² Merusk, K; Narits, R. Eesti konstitutsiooni õigusest Tallinn Eesti Vabariigi Riigikantselei 2000:60

¹³ RT II 1996,11/12,34

1.1. Põhiõiguste kandjad

Põhiõigustel on õigustatud ja kohustatud subjektid. Põhiõiguste kandjad enamasti füüsilised isikud, teatud tingimustel võivad põhiõiguste kandjateks olla ka juriidilised isikud.¹⁵

Eesti Vabariigi põhiseaduse põhjal saab eristada kõigi ja igäihe õigusi ning Eesti kodanike õigusi.

1.2. Põhiõiguste adreassaadid

Põhiõiguste adreassaadiks ehk kohustatud subjektiks on riik, teostades riigivõimu. Põhiõiguste olemasolu eeldab ka kellegi kohustust õiguste tagamiseks. PS § 14 kohaselt on õiguste ja kohustuste tagamine seadusandliku, täidesaatva, kohtuvõimu ja eraldi lisatuna ka kohalike omavalitsuste kohustus.¹⁶

Eelkõige eeldab see suhe õigussuhet üksikisiku ja riigi vahel.

Õigusriigis täidab riik oma põhiõiguste ja vabaduste kaitsekohustusi eelkõige normatiivse regulatsiooni kaudu.¹⁷

1.3. Euroopa Liidu õigus Eesti õiguskorras

PS § 3 sätestab õigusriigi aluspõhimõtte, mis tugineb seaduslikkuse põhimõttel.¹⁸

PS § 3 lg 1 teine lause järgi on rahvusvahelise õiguse üldtunnustatud põhimõtted ja normid Eesti õigussüsteemi osaks. Seetõttu tuleb vastavate õiguse allikatena käsitleda:

a) rahvusliku õiguskorra vastavat osa;

---

¹⁴ Merusk,K; Narits.R Eesti konstitutsiooni õigusest Tallinn Eesti Vabariigi Riigikantselei 2000:67

¹⁵ Eesti Vabariigi Põhiseaduse Ekspertiisikomisjoni lõpparuanne. <http://www.just.ee/10731>

¹⁶ sama

¹⁷ Maruste,R. Konstitutsionalism ning põhiõiguste- ja vabaduste kaitse Tallinn Kirjastus Juura 2004: 240

¹⁸ Eesti Vabariigi põhiseaduse kommenteeritud väljaanne Tallinn Kirjastus Juura 2008:46

- b) rahvusvahelise õiguskorra vastavat osa;
- c) põhiõiguste ja vabaduste institueeritud osa ehk õigusemõistmise abil toimuvat põhiõiguste ja vabaduste kaitsmist ja sisustamist.

Riigikohtu põhiseaduslikkuse järelvalve kolleegium väitis 30. septembri 1994. aasta otsuses asjas nr III-4/A-5/94, et õiguse üldpõhimõtete kujundamisele Eestis tuleb põhiseaduse kõrval arvestada ka Euroopa Liidu kujundatud õiguse üldpõhimõtetega. Eestis kehtivad need õiguse üldpõhimõtted, mida tunnustatakse ka Euroopa õigusruumis.

Eesti liitumisel Euroopa Liiduga muutus ka Eesti õiguskord. Eestile muutusid õiguslikult siduvaiks mitmed välislepingud

Käesoleva töö raames on autori arvates oluline käsitleda erinevatest välislepingutest tulenevalt kahte Eesti jaoks olulisemat rahvusvahelist allikat, milleks on normatiivse allikana Euroopa inimõiguste konventsioon ning mittenormatiivse allikana Euroopa Inimõiguste Kohtu lahendid.

1.3.1. Euroopa inimõiguste konventsioon

Euroopa inimõiguste konventsioon (EIÕKonv) on otsekohaldatav välisleping, mis on Eesti jaoks õiguslikult siduv. Konstitutsiooniõiguse allikaks olemine sõltub lepingu sisust, tähtsaimaks saab pidada lepinguid, mis puudutavad õigusi ja vabadusi. Välja saab tuua Euroopa inimõiguste konventsiooni.¹⁹

Mitmed Eesti Vabariigi põhiseaduses esitatud normid kattuvad või sarnanevad Euroopa inimõiguste konventsioonis sätetega. Tõdeda saab, et tegu on kohati väga sarnaste põhimõtetega.

1.3.2. Euroopa Inimõiguste Kohtu lahendid

Euroopa Inimõiguste Kohus (EIK) moodustati Euroopa inimõiguste konventsiooni ettepanekul, kusjuures kohus tegutseb konventsiooni järelvalveorganina.²⁰

Eesti Vabariigi põhiseadus ei sätesta rahvusvaheliste kohtute positsiooni ega siduvust Eesti õiguskorras.

---

¹⁹ Maruste, R. Konstitutsionalism ning põhiõiguste- ja vabaduste kaitse Tallinn Kirjastus Juura 2004:72-73

²⁰ Maruste, R. Konstitutsionalism ning põhiõiguste- ja vabaduste kaitse Tallinn Kirjastus Juura 2004: 194

Ühinemisel Euroopa inimõiguste konventsiooniga (EIÕKonv) kohustus Eesti, asjades, kus lahend puudutab Eestit, pidama otsuseid Eestile õiguslikult siduvaiks. Teistes asjades tehtud lahendite siduvus tuleneb konventsiooni otsekohaldatavusest ning üldtunnustatud põhimõttest käsitleda kohtu lahendit õiguse allikana.²¹

Igaüks võib kaevata riigi peale Euroopa Inimõiguste Kohtusse, kus ei tühistata riiklikke otsuseid vaid tõdetakse inimõiguste rikkumist. EIK otsus võib kaasa tuua kohustuse taasavada menetlus riigi kohtus, mis annab Euroopa Inimõiguste Kohtule neljanda kohtuastme tunnused.²²

1.4.Põhiõiguste piiramise alused

Põhiõigused, vabadused ja kohustused tulenevad Eesti Vabariigi põhiseaduse II peatükist. Põhiõigused ei ole piiramatud õigused. Lisaks põhivabadustele ja –õigustele eksisteerivad ka põhikohustused. Põhikohustused on põhiseadusest tulenevad põhiõiguste piirangud.²³ PS § 3 lg 1 lause 1 alusel saab riigivõimu teostada vaid seaduslikul alusel. PS § 11 kohaselt tohib õigusi ja vabadusi piirata ainult kooskõlas põhiseadusega. Ka peavad nimetatud paragrahvi kohaselt need piirangud olema demokraatlikus ühiskonnas vajalikud ega tohi moonutada piiratavate õiguste ja vabaduste olemust.

Nimetatud paragrahv seab piirangule kolme tingimust: piirang peab olema kooskõla põhiseadusega, vajalik demokraatlikus ühiskonnas ning ei tohi moonutada piiratavate õiguste ja vabaduste olemust.²⁴

Riigikohus on 11. oktoober 2001. aasta lahendi nr 3-4-1-7-01 punktis 15 leidnud, et seadusliku aluse põhimõte on põhiõiguste piiramisel absoluutne ning ei ole võimalik kehtestada piiranguid põhiõigustele ja vabadustele teiste õigusaktidega.

Tõdeda saab, et kõik põhikohustused piiravad põhiõigusi ja sellega muutuvad põhikohustused põhiõiguste piiriks. EIÕKonv sisaldab erinevates artiklites piiranguid õigustele ja vabadustele, esitades piirangud kas siis teatud lisatingimustega või otseses sõnastuses. Konventsiooni kohaselt saab piirangute tunnusteks pidada järgmisi põhimõtteid: seadusliku aluse printsiip, legitiimse eesmärgi printsiip ning piirangute

---

²¹ Maruste.R Konstitutsionalism ning põhiõiguste- ja vabaduste kaitse Tallinn Kirjastus Juura 2004: 76

²² Annus,T. Riigiõigus Tallinn Kirjastus Juura 2006:159

²³ Merusk, K;Narits,R. Eesti konstitutsiooni õigusest Tallinn Eesti Vabariigi Riigikantselei 2000:68

²⁴ Maruste, R. Konstitutsionalism ning põhiõiguste- ja vabaduste kaitse Tallinn Kirjastus Juura 2004: 269

vajalikkus demokraatlikus ühiskonnas.²⁵

Tegu on seega üldpõhimõttega, mille kohaselt esinevad põhiõiguste ja-vabaduste puhul piirangud ja igasugune põhiõiguste piiramine vajab vastavat seadust.

Põhiseaduse § 3 lg 1 lause 1 alusel saab riigivõimu teostada vaid põhiseaduse ja sellega kooskõlas olevate seaduste alusel. Piiravad sätted sisaldavad seaduse reservatsiooni.

1.5. Põhiõiguste rikkumise tuvastamise skeemid

Õigusakti põhiseadusele vastavuse kontrollimiseks saab kasutada tuvastamisskeemi.

Põhiõiguste piiratavuse küsimust saab käsitleda kahe teooria kohaselt välis-ja siseteooria järgi. Välisteooria tõlgendab õigust piiramatuna ning õigusest väljapoole jäävat kui kitsendatud õigust, kus kaitseala ja piirid on lahutatud, nimetades antud lähenemist “riivedogmaatiks”. Siseteooria järgi on olemas üks kindla sisuga õigus, kõik õigused on sisemiselt ning juba algusest peale piiratud.²⁶

Põhiõiguste tuvastamise mudel peab vastama ühele kahest nimetatud teooriast, kuna teooriad välistavad teineteist.²⁷

Riivedogmatika kohaselt saab põhiõigusi tuvastada kahes astmes. Esmalt tuvastades, kas riiklik abinõu kujutab endast mõne põhiõiguse kaitseala riivet. Ja teiseks, kui kaitseala riive on kindlaks tehtud, tuleb selgitada, kas leitud riive rikub põhiõigust. Põhiõigusi on rikutud, kui riive on kas siis formaalselt või materiaalselt põhiseadusevastane.²⁸

Välisteooria annab põhiõiguse rakendajale ette struktuuri, millele tugineda. Tegu on kolmeastmelise skeemiga, mille kaks esimest astet tuvastavad põhiõigusnormi koosseisu ning kolmas aste annab õigusliku tagajärje.²⁹

Tuvastamiseks, kas põhiõigusi on rikutud, tuleb esmalt teha selgeks, kas mingit põhiõigust on piiratud (kaitseala välja selgitamine); teiseks juhul, kui põhiõiguse piiramine on tuvastatud, tuleb uurida, kas põhiõigusi on piiratud ebaseaduslikult ning kolmandaks

---

²⁵ Merusk, K; Narits, R. Eesti konstitutsiooni õigusest Tallinn Eesti Vabariigi Riigikantselei 2000: 75

²⁶ Alexy, R. Põhiõigused Eesti põhiseaduses Juridica eriväljaanne 2001:31

²⁷ Eesti Vabariigi Põhiseaduse Ekspertiisikomisjoni lõpparuanne. <http://www.just.ee/10731>

²⁸ Alexy, R. Põhiõigused Eesti põhiseaduses Juridica eriväljaanne 2001:32

²⁹ Sama.

selgitada, kas kaitseala riive on õigustatud.³⁰ Eesti Vabariigi põhiseaduse põhiõiguste kataloog järgib skeemi, mille kohaselt sõnastatakse sättes esmalt õiguse ehk hüve sisu ning teisena õigust ehk hüve piirav või teatud tingimustele piirata lubav lause. Nimetatud lähenemist järgib selgelt ka antud töös uuritav õigus isikuvabadusele ja-puutumatusel (§ 20).

1.6. Põhiõigusenormi koosseis

Põhiõigusenormi koosseis koosneb põhiõiguse kaitsealast ja selle riivist.

1.6.1. Kaitseala

Eristada saab esemelist ja isikulist kaitseala. Esemeline kaitseala käsitleb küsimust, mida vastav põhiõigus kaitseb (sealhulgas tegevused, seisundid ja õiguslikud positsioonid).³¹

Iga põhiõiguse norm reguleerib teatud valdkonda, kaitstes teatud hüve.³²

Esemeline kaitseala PS § 20 lg 1 tähenduses on füüsiline vabadus, õigusvastase vahistamise keeld.

Isikuline kaitseala käsitleb küsimust, kes võib põhiõigusele tugineda.³³

Isikuline kaitseala jaguneb põhiõiguste kandjate järgi kõigi, igapähe ja kodanikuõigusteks. PS § 20 lg 1 on igapähe ja kõigi õigus. Nimetatud sätte kaitse ei laiene juriidilistele isikutele, kuna juriidilisi isikuid ei saa vahistada.³⁴

1.6.2 Kaitseala riive

---

³⁰ Annus, T. Riigiõigus Tallinn Kirjastus Juura 2006:237.

³¹ Alexy, R. Põhiõigused Eesti põhiseaduses Juridica eriväljaanne 2001:32.

³² Annus, T. Riigiõigus Tallinn Kirjastus Juura 2006:237.

³³ Alexy, R. Põhiõigused Eesti põhiseaduses Juridica eriväljaanne 2001:33.

³⁴ Eesti Vabariigi Põhiseaduse Ekspertiisikomisjoni lõpparuanne. www.just.ee/10725.

Oluline on teha selgeks kaitstava sätte sisu, lugeda seda eelkõige kontekstis Põhiseaduse kõigi sätetega ja muude seadustega. Arvestada tuleb vastavat õiguspraktikat, rahvusvahelisi norme ja ka tava.³⁵

Oluline on selgeks teha sätte funktsioon.³⁶

Riive puhul on olulisim selgeks teha, kas põhiõiguse adressaat on mõjutanud põhiõiguse kandjat ebasoodsalt.³⁷ Põhiseadust tuleb tõlgendada terviku ja ühtsena, et ei tekiks vastuolusid õiguste sisus kooskõlas teiste põhiseaduse sätetega ning et oleks õigusselge sätte tegelik tähendus.³⁸

Põhiõiguse piiramine, sekkumine ja riive on antud töö käsitluses sünonüümid ning põhiõiguse rikkumine on tuvastatud juhul, kui põhiõigust piiratakse, põhiõigusesse sekkutakse, riivatakse põhiseadusevastaselt. Põhiõigustena tulevad kõne alla normid nagu põhiõigus vabadusele ja isikupuutumatusel (PS § 20) ja igaihe õigus südametunnistuse-, usu ja mõttevabadusele (PS § 40).

1.7. Põhiõiguste piiramine, sekkumine ja riive

Põhiõiguste piiramise puhul on olulise tähtsusega PS §11, mis lubab õigusi ja vabadusi piirata “ainult kooskõlas põhiseadusega”, piirangud peavad olema “demokraatlikus ühiskonnas vajalikud” ning need ei tohi “moonutada piiratavate õiguste ja vabaduste olemust”.³⁹

Põhiõiguse piirangu selgitamisel on vajalik leida seos põhiõigusega. Põhiõigust saab piirata nii õigusaktiga kui ka reaalse tegevusega. Põhiõiguse piiranguga on tegu juhul kui seadusega on antud võimalus isiku vabadusse sekkuda.⁴⁰

Mitte iga riive ei tähenda koheselt õiguste ja vabaduste rikkumist. Riive võib olla olemuselt nii materiaalne kui ka formaalne.⁴¹

Põhiõiguse riive on rikkumine vaid siis, kui see on formaalselt või materiaalselt põhiseaduse vastane.

---

³⁵ Maruste,R. Konstitutsionalism ning põhiõiguste-ja vabaduste kaitse Tallinn Kirjastus Juura 2004:246.

³⁶ Annus,T. Riigiõigus Tallinn Kirjastus Juura 2006:237.

³⁷ Eesti Vabariigi Põhiseaduse Ekspertiisikomisjoni lõpparuanne. www.just.ee/10731

³⁸ Merusk,K; Narits,R. Eesti konstitutsiooni õigusest Tallinn Eesti Vabariigi Riigikantselei 2000:64

³⁹ Alexy,R. Põhiõigused Eesti põhiseaduses Juridica eriväljaanne 2001:35

⁴⁰ Annus, T. Riigiõigus Tallinn Kirjastus Juura 2006:239

Põhiõiguste riive klassikalises tähenduses on igasugune õigusakt ja tegevus:

- (1) millel on õiguslik ja mitte ainult tegelik mõju (seadus, haldusakt, kohtuotsus);
- (2) millel on subordinatsiooniline iseloom, st. ühepoolset käsuna välja antud ja sunniga tagatud;
- (3) mis on finaalne, st. tegevuse kavatsatud ja soovitud tagajärg ning mitte mõnel muul eesmärgil ettevõetud riikliku tegevuse ettekavatsematu või soovimatu tagajärg;
- (4) mis on otsene ning mitte ainult kaudne riikliku tegevuse tagajärg.

Modernses tähenduses on riive olemas juhul, kui põhiõiguste adressaadi akt täidab riive mõiste neli eeldust, samas ei ole nende eelduste täitmine riive modernses tähenduses täitmiseks vajalik.⁴²

1.7.1 Formaalne põhiseaduspärasus

Põhiseaduse § 3 lg 1 lause 1 alusel saab riigivõimu teostada vaid põhiseaduse ja sellega kooskõlas olevate seaduste alusel. Piiravad sätted sisaldavad seaduse reservatsiooni.

Põhiõigused võib jaotada lähtudes seaduse reservatsioonist kolmeks: lihtsa seaduse reservatsiooniga põhiõigused, kvalifitseeritud seaduse reservatsiooniga põhiõigused ja ilma seaduse reservatsioonita põhiõigused. Kõigil kolmel juhul on seaduse reservatsiooniga seotud formaalõiguslik ja materiaalõiguslik aspekt. Kvalifitseeritud seaduse reservatsioon sisaldab teatavaid lisaeldusi eesmärgiga, et vastava põhiõiguse piiramine oleks raskendatud võrreldes lihtsa seaduse reservatsiooniga varustatud põhiõiguse piiramisega.⁴³

Põhiõiguse riivele esitatakse teatud lisanõuded. Põhiseaduse §-s 20 lg 2 esitatakse täpne ja konkreetne loetelu piirangu ulatusest ja piiratavast alast. Kvalifitseeritud seaduse reservatsiooniga põhiõiguse piiramisel saab aluseks võtta ainult seaduse reservatsioonis sisalduva põhjuse. Eesti Vabariigi põhiseaduse § 20 lg 2 p 5 sisaldab kvalifitseeritud seaduse reservatsiooni, mis loetleb põhjuse, mille alusel tohib füüsilist vabadust ja isikupuutumast piirata. Nimetatud paragrahvi puhul on täidetud ka lisaelduse olemasolu kohustus.

Põhiõiguste riive lubatavuse keskne säte on PS § 11, täiendavalt lisanduvad PS § 3 lg 1,

---

⁴¹ R.Maruste Konstitutsionalism ning põhiõiguste-ja vabaduste kaitse Tallinn Kirjastus Juura 2004:246

⁴² Eesti Vabariigi Põhiseaduse Ekspertiisikomisjoni lõpparuanne. www.just.ee/10725.

⁴³ Eesti Vabariigi Põhiseaduse Ekspertiisikomisjoni lõpparuanne. www.just.ee/10731.

paragrahv 13 lg 2 ja §19 lg 2, mis lubavad tuletada põhiõiguse riive formaalse põhiseaduspärasuse. Põhiõiguse riive on ainult siis põhiseaduspärane kui vastab kõigile põhiseaduse pädevuse, menetluse ja vormi nõuetele, järgib PS § 13 lõikes 2 tulenevat määratuse põhimõtet ning on ühtlasi kooskõlas PS § 3 lõige 1 esimesest lausest tuleneva parlamendi reservatsiooniga.⁴⁴

Formaalne põhiseaduspärasus tähendab kinnipidamist põhiseaduse pädevus-, menetlus-ja vormieeskirjadest.⁴⁵

1.7.2. Materiaalne põhiseaduspärasus

Põhiõiguse riive on materiaalselt põhiseaduspärane, kui vastab PS § 11 sätetele (sobivuse, vajalikkuse ja proportsionaalsuse põhimõtted); ei riku PS §11 tulenevat olemuse moonutamise keeldu ning ei riku muid materiaalseid põhiseaduse norme.⁴⁶

Materiaalne põhiseaduslik kooskõla tähendab kooskõla nii põhiseaduse vaimu kui ka sättega.⁴⁷

1.8. Kaitseala riive õigustamine

Kaitseala riive õigustatus lähtub demokraatiast, vajalikkusest demokraatlikus ühiskonnas. Iga riive peab olema proportsionaalne, st sobiv, vajalik ja proportsionaalne kitsamas tähenduses.⁴⁸

Oluline on leida riivatava õiguse või vabaduse määr vastandatuna ühiskonna huvidele ja vajadustele. Mida olulisem on kaitstav hüve, seda kaalukamad peavad olema need põhjused ja põhjendused, millega sekkumist õigustatakse.⁴⁹

Oluline on selgitada, mida sekkumisega hüve realiseerimisel tahetakse saavutada. Rakendatav abinõu peab vastama taotletavale eesmärgile ning olema vähim koormav abinõu isiku suhtes.

Riigikohus on 28. aprilli 2000. aasta lahendis nr 3-4-1-6-00 hinnanud piirangu vajalikkust

---

⁴⁴ Alexy, R. Põhiõigused Eesti Põhiseaduses *Juridica* eriväljaanne 2001:43.

⁴⁵ Maruste, R. Konstitutsionalism ning põhiõiguste-ja vabaduste kaitse Tallinna Kirjastus Juura 2004:270.

⁴⁶ Alexy, R. Põhiõigused Eesti Põhiseaduses *Juridica* eriväljaanne 2001:43-44

⁴⁷ Maruste, R. Konstitutsionalism ning põhiõiguste-ja vabaduste kaitse Tallinn Kirjastus Juura 2004:270

⁴⁸ Eesti Vabariigi Põhiseaduse Ekspertiisikomisjoni lõpparuanne. www.just.ee/10731.

demokraatlikus ühiskonnas lähtuvalt taotletava eesmärgi lubatavusest, piirangu sobivusest taotletava eesmärgi saavutamiseks, piirangu vajalikkusest eesmärgi saavutamiseks ja vahendite mõõdukusest taotletava eesmärgi saavutamisel.⁵⁰

Piiranguga taotletava eesmärgi lubatavus on oluline kvalifitseeritud reservatsiooniga põhiõiguste puhul.⁵¹

PS § 20 lubab võtta vabaduse nakkushaigelt, vaimuhaigelt, alkohoolikult või narkomaanilt tema kinnipidamiseks, kui ta on endale või teistele ohtlik. Seega on antud paragrahvi puhul tegu erandiga, mis lubab isiku enda või avalikkuse kaitse huvides sekkuda isiku põhiõigusesse vabadusele ja isikupuutumatussele.

Põhiseaduse § 20 lg 1 riive õigustamisel tuleb lisaks arvestada põhiseaduse §-s 21 sätestatud nõuetega. Põhiseadus § 21 hõlmab füüsilise vabaduse võtmist, lisades lõikes 2 konkreetse täpsustuse sätestades neljakümne kaheksa tunnilise ilma kohtu loata vahi all pidamise piirangu. Paragrahvi 21 isikuline kaitseala hõlmab ka igäiht, kellelt on võetud vabadus kinnipidamise teel.

1.9. Igäihe põhiõigus vabadusele ja isikupuutumatussele (PS § 20)

Eesti Vabariigi põhiseaduse § 20 lg 1 sätestab igäihe õiguse vabadusele ja isikupuutumatussele. Sama paragrahvi teine lause sätestab piirangud nimetatud hüvedele.

PS § 20 lg 1 käsitleb igäihe füüsilist vabadust. Õigus isikuvabadusele ja turvalisusele ei ole absoluutsed õigused, vaid tegu on suhtelise õigusega, mille puhul on kaitstava hüve riivel õigustatud alused.

Õigus isikuvabadusele ja turvalisusele ei ole absoluutsed õigused, vaid tegu on suhtelise õigusega, mille puhul on kaitstava hüve riivel õigustatud alused.

Vabaduse võtmine on õigustatud § 20 nimetatud alustel.⁵²

PS § 20 lg 2 kohaselt võib õigust isikupuutumatussele piirata seaduses sätestatud juhtudel ja korras⁵³

PS § 20 on mõeldud kaitsmiseks tõsisemate isikuvabadusesse sekkumiste eest. Oluline on,

---

⁴⁹ Maruste,R. Konstitutsionalism ning põhiõiguste-ja vabaduste kaitse Tallinn Kirjastus Juura 2004:271-272

⁵⁰ RT III 2000,12,125

⁵¹ Annus,T.Riigiõigus Tallinn Kirjastus Juura 2006:244

⁵² Maruste,R. Konstitutsionalism ning põhiõiguste-ja vabaduste kaitse Tallinn Kirjastus Juura 2004:351

et vabaduse võtmine on avaliku võimu akt, menetluse liik ei ole määrav.⁵⁴

Tegemist on õigusega, mis peab tagama eelkõige füüsilise vabaduse ja on ajalooliselt tekkinud ebaseadusliku vahistamise vastu suunatud õigus.⁵⁵

Õigus vabadusele ja isikupuutumatusse ei ole absoluutsed õigused, mistõttu on neid teatud tingimustel võimalik piirata. Kuna tegu on õigusega, mis on iseloomult suhteline õigus, võib seaduses loetletud juhtudel erandina õigust piirata. Selgelt on seaduses sätestatud, et vabaduse võib võtta “ainult seaduses sätestatud juhtudel ja korras”, mis ütleb üheselt, et vabaduse saab võtta vaid põhiseaduses sätestatud erandite ja aluste põhjal. Vahet tuleb ka teha mõistetel “vabaduse võtmine” ja vabaduse piiramine”. PS § 20 sätestab üheselt, et tegu on “vabaduse võtmisega”.

Põhiseaduse § 20 lg 1 ja 2 eeskujuks on olnud Euroopa inimõiguste konventsiooni artikkel 5 lg 1.⁵⁶

Euroopa inimõiguste konventsiooni artikkel 5 kohaselt on igäühel õigus isikuvabadusele ja turvalisusele. Kellelki ei või võtta tema vabadust, välja arvatud seaduses kindlaksmääratud korras, milleks on kinnipidamine pädeva kohtu otsuse alusel; vahistamine või kinnipidamine kohtu seadusliku korralduse täitmatajätmise eest või seaduses ettenähtud kohustuse täitmise tagamiseks; vahistamine või kinnipidamine pädeva õigusvõimu ette toomiseks põhjendatult kahtlustatuna õiguserikkumises või kui põhjendatult peetakse vajalikuks takistada õiguserikkumise toimepanekut või põgenemist; korralduse alusel alaealise kinnipidamine hariduslikuks järelevalveks või kinnipidamine pädeva õigusvõimu ette toomiseks; kinnipidamine, takistamiseks nakkushaiguste levikut, samuti ebaterve psüühikaga isikute, alkohoolikute, narkomaanide või hulkurite seaduslik kinnipidamine; seaduslik vahistamine või kinnipidamine, vältimaks loata sissesõitu riiki või et võtta kasutusele meetmeid väljasaatmiseks või –andmiseks.⁵⁷

Seega saab tõdeda, et nii EIÕK konv kui ka Eesti Vabariigi põhiseadus sätestavad teatud juhud, millal võib isikult vabaduse võtta. Vabadus on lubatud võtta vaid seaduses kindlaks määratud korras. Mõlemal juhul saab piirata ebaterve psüühikaga inimeste vabadust seaduslikuks kinnipidamiseks.

---

⁵³ Vallkivi, H. Põhiõiguste ja vabaduste piiramise seadusliku aluse põhimõttest *Juridica* III 1997

⁵⁴ Eesti Vabariigi põhiseaduse kommenteeritud väljaanne Tallinn Kirjastus Juura 2008:205.

⁵⁵ Eesti Vabariigi Põhiseaduse Ekspertiisikomisjoni lõpparuanne. www.just.ee/10725.

⁵⁶ sama

⁵⁷ RT II 200,11,57.

1.10. Igäihe põhiõiguse vabadusele ja isikupuutumatusesele piiramine vaimuhaige kinnipidamisel (PS § 20 lg 2 p 5)

Eesti Vabariigi põhiseaduse § 20 lg 2 punktile 5 võib seaduses sätestatud juhtudel ja korras vabaduse võtta nakkushaige, narkomaani, vaimuhaige või alkohooliku kinnipidamiseks, kui ta on endale või teistele ohtlik

EIÕKonv art 5 p 4 kohaselt on igäihel, kellelt on võetud vabadus vahistamise või kinnipidamise teel, õigus taotleda menetlust, millega kohus otsustaks kiires korras tema kinnipidamise seaduslikkuse ning korraldaks tema vabastamise, kui kinnipidamine osutub ebaseaduslikuks.

Seaduse kohaselt eeldatakse nii materiaalõiguslikke kui ka menetluslikke aluseid. Eesti õiguskorras annab vabaduse võtmiseks aluse § 20 lg 2 p 5 korras psühhiaatriliseks, sealhulgas tahtevastaseks raviks, psühhiaatrilise abi seadus.⁵⁸ Kinnipidamine peab olema sätestatud seadusega ja kaitstud seaduse tasemel.

Põhiseaduse § 20 sätestatud piirangute kehtestamisel tuleb iga üksikjuhtumit vabaduse võtmisel hinnata eraldi. Nimetatud paragrahv annab kaitse vabaduse võtmisel kas kinnipidamise, vahistamise või vangistuse kujul, mida teevad ja mille eest vastutavad avaliku võimu kandjad.⁵⁹

Vaid ja ainult seaduste alusel saavad seega võimukandjad piirata inimese õigust vabadusele. Sätestatud on konkreetselt juhtumid, millal võib vabadust piirata, omavoli ja piirangute laiendamine halduskandja poolt ilma seadusliku aluseta lubatud ei ole.

PS § 20 punkti 5 puhul on tegu kohtu eripädevusega, kohtu tegevust nõudva sättega, millega on vaja kohtu sekkumist mingi teatud toiminguteostamiseks.

---

⁵⁸ Eesti Vabariigi põhiseaduse kommenteeritud väljaanne Tallinn Kirjastus Juura 2008: 207.

⁵⁹ Eesti Vabariigi põhiseaduse kommenteeritud väljaanne Tallinn Kirjastus Juura 2008: 205-207.

2. KONKREETSED SEADUSLIKUD ALUSED ISIKU TEMA TAHTE VASTASELT KINNISESSE ASUTUSSE RAVILE PAIGUTAMISEL (TsMS, PsAS ja SHS)

2.1. Üldised alused. Esialgne õiguskaitse

Eestis reguleerib isiku tahtevastasele ravile kinnisesse asutusse paigutamise menetlust tsiviilkohtumenetluse seadustik (TsMS) ⁶⁰. TsMS § 533 lg 1 sätestab, et kohus menetleb isiku elukohajärgse valla-või linnavalitsuse avalduse alusel psüühiliselt haige isiku paigutamist tema tahte vastaselt psühhiaatriaiglasse koos vabaduse võtmisega. Esialgne õiguskaitse on termin, mida ükski teemat puudutav seadus otseselt lahti ei seleta. Töö autor tugineb termini lahti seletamisel termini “esialgne õiguskaitse” sisul, mille kohaselt on sisuliselt tegemist hagi tagamisega instituudiga TsMS mõistes. Seda kohaldatakse, et hoida ära halbu tagajärgi põhimenetluse ajaks. Oluline on keskenduda terminile “menetluse ajaks”, mille kohaselt on tegu teatud perioodiga. Antud mõiste lahti seletus viitab ka asjaolule, et tegu on kiire ning ajutist iseloomu omava paigutamisega, mis teatud punktides kattuks küll isiku kinnisesse asutusse paigutamisega üldises mõistes nagu näiteks isiku hoolekandeesutusse paigutamine, kuid erinevus seisneb paigutamise ajutises iseloomus.

TsMS § 534 lg 1 sätestab, et esialgse õiguskaitse rakendamise taotluse psüühikahäirega isiku paigutamiseks tema tahte vastaselt psühhiaatriaiglasse võib esitada ka psühhiaatrilise abi seaduses (PsAS)⁶¹ § 13 lõikes 1 nimetatud isik.

Praktikast nähtub, et enamasti esitab taotluse esialgse õiguskaitse rakendamiseks kohtule haigla ise. Psühhiaatrilise abi seadus § 13 lg 1 kohaselt esitab esialgse õiguskaitse rakendamise taotluse isiku tahtest olenematu ravi kohaldamiseks ja isiku haigla psühhiaatriaosakonda paigutamiseks haigla pea- või ülemarst haigla tegevuskohajärgsele kohtule. Haigla pea- või ülemarsti äraolekul esitab taotluse haigla valvearst. Seadustest tulenevalt on õigus esitada kohtule esialgse õiguskaitse rakendamise taotlust nii kohalikul omavalitsusel kui ka haigla vastavalt volitatud esindajal.

---

⁶⁰ RT I 2005,26,197.

⁶¹ RT I 1999,31,425

Eesti Vabariigi põhiseadustest lähtuvalt tuleb isiku kinnisesse asutusse paigutamise õiguspärasuse hindamisel kontrollida nii vastavate materiaalse aluste olemasolu kui ka menetluse formaalset korda ning õiguspäraseks saab menetlust pidada vaid siis, kui järgitud on mõlemaid.

Antud teema kontekstis jaotuvad materiaalseks eeldusteks : isiku ohtlikkus, vaimse haiguse raskusastme põhjendatud piisavus kinnisesse asutusse paigutamisel ja ravi võimalikkus/võimatus väljaspool haiglat. Formaalsed eeldused on: isikule esindaja määramine, puudutatud isikute ärakuulamine, avaldaja arvamuse küsimine, lahendi teatavaks tegemine esialgset õiguskaitset kohaldatava isikule, lahendi põhjendus.

2.2. Isiku kinnisesse asutusse paigutamise materiaalsed eeldused

TsMS §534 lg 1 p 1 sätestab juhud, millal kohus võib esialgse õiguskaitse rakendamise korras paigutada isiku tahte vastaselt kinnisesse asutusse. TsMS § 534 lg 1 p 1 kohaselt võib kohus paigutada isiku esialgse õiguskaitse korras kinnisesse asutusse muu hulgas siis, kui kinnisesse asutusse paigutamise tingimused on ilmselt täidetud ja viivitusega kaasneks oht endale või teistele ning p 2 kohaselt on olemas piisavad dokumendid isiku tervisliku seisundi kohta.

PsAS § 11 lg 1 kohaselt võetakse isik tema enda või tema seadusliku esindaja nõusolekuta vältimatu psühhiaatrilise abi korras ravile haigla psühhiaatriaosakonda või jätkatakse ravi tema tahtest olenemata, kui:

- 1) isikul on raske psüühikahäire, mis piirab tema võimet oma käitumisest aru saada või seda juhtida;
- 2) haiglaravita jätmisel ohustab isik psüühikahäire tõttu iseenda või teiste elu, tervist või julgeolekut;
- 3) muu psühhiaatriline abi ei ole küllaldane.

Ka Euroopa Inimõiguste Kohus on oma 24.oktoobri 1979.aasta otsuses nr 6301/73 Winterwerp vs Holland andnud 3 kriteeriumit vaimse häirega isiku haiglas

kinnipidamiseks :

-isik peab olema usaldusväärset näidanud, et ta on ebaterve ehk haige psüühikaga (objektiivse meditsiinilise ekspertiisi korraldamise vajadus)

- vaimse häire iseloom ja sügavus peab olema selline, et see õigustab vabaduse võtmist

- kinnipidamise jätkumine on õigustatud üksnes seni, kuni vaimuhäire kestab.

PsAS § 11 lg 2 kohaselt võib tahtest olenematut ravi kohaldada üksnes kohtu määruse alusel. Tahtest olenematut ravi võib kohaldada ka kohtu määruseta, kui see on vältimatu isiku enda või avalikkuse kaitseks ja kohtu määruse saamine ei ole piisavalt kiiresti võimalik . Siiski on sellisel juhul lubatud isikut tahtevastaselst ravida vaid 48 tundi (PsAS § 11 lg 3-4, TsMS § 534 lg 6). Kui tahtest olenematu ravi ületab 48 tundi, on selleks vajalik alati kohtu luba vastavalt PsAS § 11 lg 1.

Sotsiaalhoolekande seaduse⁶² § 19 lg 1 p 2 kohaselt on isiku nõusolekuta kinnisesse asutusse paigutamise üheks eelduseks samuti asjaolu, et isik on endale või teistele ohtlik.

Oluliseks sätte kohaldamine eelduseks on reaalne ohtlikkust endale või teistele. Ohtlikkuse väljendumine eeldab füüsilist ohtu.

2.2.1. Vaimse häire olemasolu ja olemus/psüühikahäire raskusastme määramine

Kohtul on õigus kohaldada esialgset õiguskaitse psüühiliselt haige isiku puhul. Seda, kes on psüühiliselt haige isik, ei selgita ei TsMS, Põhiseadus ega Euroopa inimõiguste konventsioon. Kohus peab olema veendunud vastavat lahendit tehes, et isikul esineb **raske vaimne häire**. Kuna kohtunik ei ole ekspert, on tal võimalik veenduda häire raskusastmes ja olemasolus vaid isiku ärakuulamise ja arstide esitatud hinnangutele tuginedes. Nimetatud tõendeid tuleb hinnata kogumis.

Euroopa Inimõiguste Kohus on korduvalt tuvastanud (Filip VS Rumeenia 14.12.2006.a. otsus nr 41124/02, Kayadjieva VS Bulgaaria otsus nr 56272/00, 28.09.2006) konventsiooni artikli 5 lõike 1 rikkumist seonduvalt asjaluga, et kuigi isikul esineb teatav psüühika häire, ei ole see veel iseenesest aluseks raske vaimse häire olemasolu tuvastamiseks.

Oluline on tuvastada raske vaimse häire olemasolu.

PsAS § 2 lg 1 kohaselt on psüühikahäire - kehtivale rahvusvahelisele psüühika- ja

---

⁶² RT I 1995,21,323

käitumishäirete klassifikatsioonile vastav psüühiline seisund või käitumishäire. Psüühikahäire olemasolu ei tähenda automaatselt teovõime puudumist, patsiendil säilib õigus olla kaasatud oma ravi puudutavate otsuste tegemisse.

Riigikohus leidis 03. oktoobris 2007. aasta otsuses nr 3-2-1-83-07, et TsMS § 534 lg 1 punktides 1 nimetatud asjas kinnisesse asutusse paigutamise tingimused tulenesid PsAS § 11 lg 1 punktidest 1-3. Samas lahendis leiti, et Ringkonnakohus tugines oma lahendis kinnisesse asutusse paigutamise taotlusele lisatud kahe psühhiaatri arvamusele. Riigikohus pidas psühhiaatrite arvamusi piisavaks tuvastamaks isikul raske psüühikahäire, millega oli täidetud PsAS § 11 lg 1 punktis 1 sätestatud tingimus.

Euroopa Nõukogu Ministrite Komitee soovitus REC (2004) 10 vaimse tervise häiretega isikute inimõiguste ja inimväärkuse kaitse kohta artikkel 17 punkt 2 kohaselt võib seadus sätestada, et isikut võib erandkorras allutada tahtevastasele paigutamisele minimaalseks ajaks, mis on vajalik selleks, et teha kindlaks, kas on tegemist psüühikahäirega, mis seab tema enda või teised olulise ja tõsise kahju saamise ohtu, kui: tema käitumine viitab tugevalt sellisele häirele; ilmneb, et tema seisund kujutab taolise häire ilmnemise ohtu; pole sobivaid, vähem piiravaid meetmeid selle otsuse tegemiseks; ja asjassepuutuva isiku arvamust on arvestatud.⁶³

Seega saab tõdeda, et juhul, kui eelnevalt puudub isikul psüühikahäire, saab häire olemasolu kohtu jaoks tõendada vastavate arstide, spetsialistide hinnangutega. Kohus saab tugineda arstide arvamustele ravi vajalikkuse osas. Seega puudub otseselt käesoleval juhul nimetatud teema kontekstis vajadus selgitada lahti psüühikahäire olemus ning leida sellele definitsioon. Kui kohtule saabub taotlus, millele lisatud kaaskirjas on esitatud ka arstide arvamused ja hinnangud, mille kohaselt esineb patsiendil raske psüühikahäire, piisab kohtule ekspertide arvamustest, et oleks täidetud nii PsAS § 11 lg 1 p 1 tulenev nõue kui ka TsMS vastavatest paragrahvidest tulenev üldine vaimse haiguse nõue selleks, et paigutada psüühiliselt haige isik tema tahte vastaselt ravile kinnisesse asutusse.⁶⁴

Samas tsiviilasjas lisab Riigikohtu kolleegium, et kuigi ekspertide arvamus pole kohtule siduv, tuleb nende hinnangut arvestada tõendina kogumis. Juhul, kui esialgne õiguskaitse

---

⁶³ Euroopa Nõukogu Ministrite Komitee soovitus Rec(2004) 10, artikkel 17.2. [http://www.coe.int/T/E/Legal affairs/Legal co-operation/Bioethics\(News/Rec\(2004\)10%20e.pdf](http://www.coe.int/T/E/Legal%20affairs/Legal%20co-operation/Bioethics(News/Rec(2004)10%20e.pdf).

⁶⁴ <http://www.coe.ee/?arc=&op=body&LaID=1jaid=166&art0569&setlang=est>.

määratakse enne isikute ära kuulamist, kehtib eksperdiarvamuse analüüsimiseks erikord esialgse õiguskaitse kohaldamisel, sest reeglina tehakse sellekohane määrus üksnes dokumentide alusel. 01.01.2009.a. jõustunud TsMS muudatuste kohaselt ei ole väga lühiajalisel (kuni 4 päeva) paigutamisel enam vajadust ära kuulata isikut, kelle suhtes paigutamist kohaldatakse või muid isikuid, kui esineb piisavalt dokumente, mille põhjal kohus saab paigutamise vajalikkus hinnata. Ka sätestab TsMS § 534 lg 3 võimaluse isiku, kelle suhtes kinnisesse asutusse paigutamist taotletakse, ära kuulamise võimalust pärast esialgse õiguskaitse rakendamist ja vastava määruse tegemist. Viimati toodud muudatuse tingis asjaolu, et enne 01.01.2009.a. jõustunud seaduses oli lubatud isikut kinnisesse asutusse paigutada kohtumääruse alusel kuni kolmeks kuuks, siis alates selle aasta algusest võib esialgset õiguskaitset rakendada kuni neli päeva alates asutusse paigutamisest. Kui osutub aga vajalikuks isiku paigutamine pikemaks ajaks kui neljaks päevaks, on vajalik viia läbi rida lisatoiminguid (TsMS § 534 lg 5), et anda kohtule võimalus isiklikult veenduda paigutamise eelduste s.h ka vaimse häire esinemises. Nii tuleb sellisel juhul kohtul ära kuulata isik ise ja ekspert ning alles pärast seda võib tähtaega pikendada kuni kahe nädalani.

EN MK soovitusel selgub, et kui tugineda dokumentaalsetele tõenditele ja eeldusele, et tegu võib olla häire olemasoluga, võib kohus paigutada isiku minimaalseks ajaks (4 päeva) tahtevastasele ravile kinnisesse asutusse.

2.2.2. Ohtlikkus enese ja teiste suhtes

PsAS § 11 lg 1 p 2 kohaselt on isik ohtlik juhul, kui haiglaravita jätmisel ohustab isik psüühikahäire tõttu iseenda või teiste elu, tervist või julgeolekut. Sotsiaalhoolekande seaduse § 19 lg 1 p 2 kohaselt paigutatakse isik hoolekandeesutusse ööpäevaringset erihooldusteenust saama tema enda või tema seadusliku esindaja nõusolekuta kaasaarvatud juhul, kui isik on endale või teistele ohtlik, kui ta jäetakse paigutamata hoolekandeesutusse ööpäevaringset erihooldusteenust saama.

Piisavalt selgelt ei ole üheski teemat puudutavas seaduses defineeritud mõiste „ohtlik“. Samas sõltub isiku ohtlikkusest endale ja teistele see, kas isikut saab paigutada tahtest olenematule ravile. PsAS § 6 lg 6 ja § 11 lg 1 p 2 koosmõjust lähtuvalt võib

psüühikahäirest tulenevaks ohtlikkuseks pidada seda, kui isik ohustab iseenda või teiste elu, tervist või julgeolekut. Kohus saab isiku võimaliku ohtlikkuse kohta andmeid ka vestlusest isiku endaga.

Ohtlikkuse mõistet selgitab Riigikohtu lahend nr 3-2-1-145-06(RT III 2007, 10, 79), mille kohaselt tähendab ohtlikkus isiku reaalselt ohtlikkust endale või teistele sotsiaalhoolekande seaduse § 19 lg 1 p 2 kontekstis. Eelkõige saab viidatud lahendi kohaselt isiku ohtlikkus väljenduda füüsilises ohus tema enda või teiste isikute elule või tervisele, mh kalduvuses vägivaldale või suitsiidile, mis kehtib ka PsAS § 11 lg 1 p 2 korral.

Ka saab terminit “oht” defineerida tuginedes ÜRO peaassamblee resolutsioonile nr 46/119, 17.12.1991 „Vaimuhaigustega inimeste kaitse ja Vaimse tervishoiu edendamise üldpõhimõtted põhimõte“ p 16.1, mille kohaselt esineb” oht” juhul, kui vaimuhaiguse tõttu esineb tõsine ja vahetu oht puudutatud isikule või teistele isikutele, kui esinevad tahtlikkus, sihilikkus ja selgelt nähtavus (vägivald).⁶⁵

Riigikohus on lahendis nr 3-2-1-83-07 leidnud, et **ohtlikkust** ei saa põhjendada üldise isiku käitumist iseloomustava omadusena, vaid seda **tuleb analüüsida konkreetsel juhtumil eraldi** ning tuvastada ohtlikkus lähituleviku mõttes väga piiratud ajalise distanttsiga ning samuti see, et isiku ohtlikkus lähitulevikus on pigem kindel kui tõenäoline. Näiteks on Riigikohus jõudnud järeldusele tsiviilasjas nr 3-2-1-81-07, et maakohus tuginedes kahe arsti arvamusele, kes kirjeldavad kaaskirjas puudutatud isiku ohtlikkust sellega, et puudutatud isik on korduvalt kallale läinud oma elukaaslasele ning rändab kuueaastase lapsega mööda Eestit ringi, millega kurnab lapse tervist, on põhjendatult järeldanud ohtlikkust. Riigikohus pidas põhjendatuks paigutamist tahtevastasele ravile maakohtu põhjendusel „kallaletungimine oma elukaaslasele“.

EIK on 03.10. 2006.a. otsuses Gajci vs Ungari leidnud, et kohus peab hindama isiku ohtlikkust kui seaduses kirjeldatud kinnipidamise eeldust. Vabaduse piiramisel tuleb silmas pidada EIKonv art 5 eesmärki-kaitsta isikut omavoli eest. Kohus peab lahendis piisavalt põhjendama ohtlikkust.

TsMS § 537 lg 1 sätestab, et eksperdiarvamuses peab kindlasti ekspert võtma seisukoha isiku ohtlikkuse kohta, mis tagab kohtul hinnangu andmiseks põhjendatuse.

2.2.3 Muu psühhiaatrilise abi võimalus/muude abinõude ebapiisavus

Psüühiliste häirete diagnostika , ravi ja rehabilitatsioon toimuvad ambulatoorselt siis, kui ei

ole oluline patsiendi pidev jälgimine. Samuti ka juhul, kui patsiendi psüühiline seisund võimaldab ravi haiglaväliselt. Valdav osa psühhiaatrilisest abist on haiglaväline. Statsionaarne diagnostika, ravi ning rehabilitatsioon on näidustatud juhtudel kui psüühikahäire kindlakstegemiseks on vaja patsienti pidevalt jälgida teatud aja jooksul või kui patsient on oma seisundist sõltuvalt enesele või teistele ohtlik või kui ta pole väljaspool haiglat võimeline iseseisvalt toime tulema oma psüühikahäire tõttu.⁶⁶

PsAS § 11 lg 1 p 3 kohaselt võetakse isik psühhiaatrilise abi korras ravile kolme komponendi koosesinemise (raske psüühikahäire olemasolu, ohtlikkus ning muu psühhiaatriline ravi ei ole küllaldane) korral. Muu psühhiaatriline ravi (näiteks haiglaväline ravi, rehabilitatsioonikeskused, järelkontroll) ei ole olnud Eestis antud teema kontekstis seadustega senini reguleeritud. Uus 01.03.2009.a. rakendunud SHS täiendab sotsiaalteenuste loetelu, lisades toetavate ja ennetavate teenustena igapäevaelu toetamise teenuse, töötamise toetamise teenuse, toetatud elamise teenuse ja kogukonnas elamise teenuse. Täiendavalt käsitlevad muu psühhiaatrilise abi võimalust erinevad uuringud ja arengukavad (sotsiaalministeeriumi „Psühhiaatria arengukava 2015“ ja Riigikontrolli aruanne “Riigi tegevus psüühiliste erivajadustega isikute riikliku hoolekande korraldamisel”).

B. Tammiste ja H. Kaing viitavad oma uurimuses⁶⁷ Rootsi 2006 aasta üldisele psühhiaatria aruandele, kus jõuti järeldusele, et riik peaks rahaliselt kohalikke omavalitsusi toetama, selleks et tagada ravitingimused, mis vastaksid eri tüüpi psüühika häiretega isikute vajadustele. Samuti soovitas aruanne, et tuleks arendada päevast tegevust ning rehabilitatsiooniprogramme. Lisaks vaatles aruanne ka teistsuguseid arenguvõimalusi, näiteks riiklik planeerimine, koordineerimine ning riiklike standardite kehtestamine nii üldise kui ka kohtupsühhiaatria jaoks koos hindamis- ja järelevalve süsteemi loomisega.

Mitmed välisuuringud on näidanud, et patsiendid, kes ei ole alati koostööd tegema, kellel on raske kinni pidada kokkulepetest ning tulla toime ravimite võtmisega, vajavad ambulatoorseid abivahendeid.⁶⁸

Kui muu psühhiaatriline abi ei ole piisav ning isiku tervislikust seisundist lähtuvalt ei ole haiglaväline abi piisavalt tõhus või kui isik on temal esineva psüühikahäire tõttu muutunud

---

⁶⁵ ÜRO Peaassamblee 17.12.1991 resolutsioon nr 46/119; <http://www.unhcr.ch/html/menu3/b/68.htm>.

⁶⁶ Psühhiaatria arengukava ;

http://www.sm.ee/fileadmin/meedia/Dokumendid/Tervisevaldkond/psyhiaatria_1_.pdf.

⁶⁷ Tammiste, B; Kaing ,T. Psüühikahäiretega isikute sundravile suunamise kiiruse ja korralduse analüüs Tallinn Justiitsministeerium 2008: 65.

endale või teistele ohtlikuks, tuleb lähtudes PsAS § 6 lõikes 6 rakendada tema suhtes psühhiaatrilist haiglaravi

EIK 04.04.2000 lahendis nr 26629/95 Witold Litva vs Poland on kohus leidnud “kui on kaalutud muude, vähempiiravate vahendite kohaldamist ja leitud, et isiku enda või avaliku huvi tagamise seisukohast on vajalik vabaduse võtmine/.../. Piiravamate ja isikute põhiõigusi riivavate vahendite kasutamine on lubamatu olukorras, kus oleks olnud võimalik edukalt tarvitusele võtta vähempiiravaid meetmeid.”

EIK 25.01.2005.a. otsuses nr 56529/00 Einhorn vs Rootsi on kohus leidnud, et “Nakkushaiguse levitamise eesmärgil isiku kinnipidamise seaduslikkuse hindamise oluline kriteerium on, kas nakkushaige on ohtlik teiste tervisele ja ohutusele, ja kas nakatanud isiku kinnipidamine on haiguse leviku takistamise viimane võimalus, sest vähem sekkuvad meetmed on olnud ebapiisavad avaliku huvi tagamiseks. Kui sellised alused on ära langenud, siis vabaduse võtmise alus lakkab olemast.”

Praktikast lähtudes kohtud muu psühhiaatrilise ravi määramise võimalust ei kasuta. Põhjuseks võib pidada asjaolu, et tegu on sotsiaalhoolekande ja tervishoiusüsteemi poolt reguleerimata alaga, mistõttu puudub senini koostöö antud valdkonnas. Nimetatud valdkond vajab reguleerimist ning analüüsi just seadusloome seisukohast, mõningase lahenduse pakub uus 01.03.2009.a jõustunud SHS. Tegu on probleemiga, mida pole Eesti ühiskonnas seni veel eriti teravalt tõstatatud.

01.03.2009.a. jõustunud uus sotsiaalhoolekande seadus toob sisse uue termini „erihooldekandeteenused“, mille eesmärk on seletuskirja⁶⁹ kohaselt, et kõikidel teenustel toimub inimese iseseisva toimetuleku arendamine ning tegevuste juhendamine. Inimene peaks maksimaalselt ise panustama oma igapäevaelu tegevustesse ning teda juhendatakse ja aidatakse tema vajaduste järgi. Antud teemaga kattub uues SHS-s kasutatav termin „ööpäevaringne erihooldekandeteenus“, mis ei ole küll uues SHS-s otsesõnu reguleeritud. Ööpäevaringne erihooldekandeteenus hõlmab endas kolme teenust : ööpäevaringne hooldamine, ööpäevaringne tugevdatud toetusega hooldamine ja ööpäevaringne tugevdatud järelvalvega hooldamine. Seletuskirja kohaselt on erihooldekandeteenused suunatud raske, sügava või pikaajalise psüühikahäirega isikutele. Psüühikahäireteks on rahvusvahelises haiguste klassifikaatoris⁷⁰ (RHK-10) toodud klassifikatsiooni alusel psüühika- ja käitumishäired

---

⁶⁸ sama

⁶⁹ http://www.riigikogu.ee/?page=en_vaade&op=ems&eid=427427.

⁷⁰ <http://www2.sm.ee/rhk/index.asp>.

F00 – F99. Psüühikahäirete mõiste hõlmab nii psüühiliselt haigeid kui vaimse alaarenguga isikuid.

SHS seadus nimetab nende isikute ringi, kellele on suunatud ööpäevaringne erihooldus: sotsiaalhoolekandes seaduse § 11⁵⁰ lg 1 nimetatud isikud, ebastabiilse remissiooniga raske, sügava või püsiva kuluga psüühikahäirega isikud, sügava liitpuudega isikud ja kohtumääruse aluse teenusele paigutatud isikud. Ööpäevaringsel erihooldusteenusel on raskes seisundis isikud, kellel lisaks toimetulekuprobleemidele on ka terviseprobleemid

Sotsiaalhoolekande seaduse § 10 p 1¹⁻¹⁶, 11⁴⁰, 11⁴⁷, 11⁵⁰ nimetatud erihoolekandeteenuste puhul on tegu küll teenustega, mida osutatakse ka raske psüühikahäirega isikute puhul kuid vajalik on sellisel juhul isiku nõusolek ja soov tulenevalt § 11¹⁶ lg-st, mis eeldab, et isik esitab vastava taotluse Sotsiaalkindlustusametile koos muude nõutavate dokumentidega. Ka peab üldjuhul olema erihoolekandeteenusele suunamisele soovijal koostatud rehabilitatsiooniplaan. Kohtumääruse alusel ööpäevaringsele erihooldusteenusele asumisel teeb kohus otsuse ja rehabilitatsiooniteenust teenuse klient ei läbi. Seega vaja on isiku nõusolek erihoolekandeteenuse saamiseks. Tegemine on aga iseenesest toetavate teenustega, mida ei saa rakendada isikute puhul, kes vajavad konkreetset ravi. Ravi eeldab jällegi isiku nõusolekut. Isiku nõusoleku korral raviks ja paigutamiseks ei ole see enam isiku põhiõiguse- õigus vabadusele- piiramine. Isiku paigutamisel teenusele ilma tema nõusolekuta (ööpäevaringsele erihooldusele) kohtumääruse alusel esitab isiku elukohajärgne valla- või linnavalitsus Sotsiaalkindlustusametile viivitamata kohtumääruse lähtuvalt eelnõu § 1 punktiga 6 täiendatavast § 11¹⁶ lõikest 2.⁷¹ Sotsiaalkindlustusametit teavitab erihooldusele paigutamisest kas siis kohus või kohalik omavalitsus, saates Sotsiaalkindlustusametile määruse. Kuna ööpäevaringne erihooldusteenus on suunatud kõige raskematele psüühiliste vajadustega isikutele, tuleb alati enne teenusele suunamist kaaluda, kas isikule ei ole võimalik ühegi muu teenusega inimese vajadusel vastavat abi osutada. Vastava hinnangu peab andma rehabilitatsiooniteenuse osutaja rehabilitatsiooniplaanis, kus hinnatakse ka muude meetmete kasutamise võimalusi.

Seega eristub kinnisesse asutusse paigutamine isiku tema tahte vastaselt muudest sotsiaalvaldkonna meetmetest eelkõige isiku tahte puudumise või olemasolu alusel. Tsiviilkohtumenetluse seadustiku vastavad sätted tulevad kohaldamisele ikkagi vaid siis, kui isiku vabatahtliku ravi ja hooldusega ei nõustu. Kohtu praktika kohaselt jäetakse

esitatud taotlused rahuldamata, kui kohus selgitab välja, et isik on ravi ja hooldusega nõus. Sellisel juhul tuleb tema suhtes kohaldada muid sotsiaalvaldkonna meetmeid, millega tegelevad aga kohalikud omavalitused.

2.3. Paigutamise formaalsed eeldused ehk menetlusõiguslikud alused

2.3.1. Isiku ja teiste asjaosaliste ärakuulamine

Euroopa Nõukogu Ministrite Komitee soovitu REC (2004) 10 vaimse tervise häiretega isikute inimõiguste ja inimväärikuse kaitse kohta artikkel 17 p 1 kohaselt võib isiku tahtevastaselt ravile üksnes juhul, kui täidetud on üheaegselt järgmised kriteeriumid: isikul on psüühikahäire; isiku seisund ohustab oluliselt tema enda või teiste isikute tervist; paigutamisel on teraapiline eesmärk; pole saadaval teisi vähem piiravaid meetmeid sobivaks raviks ja asjassepuutuva isiku arvamust on arvestatud.

EIK 21.02.1990 lahendis nr 1109/85 Van der Leer vs Holland kohaselt ei kuulanud kohus enne isiku kinnipidamise määramist ära avaldaja seisukoht, millega rikutigi EIÕK artiklit 5 (1). Kohus peaks välja selgitama isiku võime kohtuistungil osalemise võimalikkuse osas ning tagama tema osavõtu isiku õiguste piiramise otsustamiseks peetavast istungist. Kui eeltoodud õigust ei järgita, on oht, et rikutud saab isiku põhiseaduslik edasikaebeõigus vastava lahendi peale.

Tulenevalt eeltoodust on oluline isiku arvamusega arvestamine ehk siis isik peab olema ärakuulatud.

TsMS § 536 lg 1 kohaselt on isiku üheks kinnisesse asutusse paigutamise tingimuseks isiku ärakuulamine. Tegu on sättega, mille eesmärgiks on tagada Põhiseaduse §-s 24 lg 2 sätestatud igaiühe õigus olla oma kohtuasja arutamise juures. Siiski on siingi erandid just esialgse õiguskaitse kohaldamisel. Nimelt ei ole isiku ärakuulamine vajalik kui rakendamise vajalikkust saab hinnata dokumentide põhjal ja kui ärakuulamine võib ohustada isiku tervist või kui isik ei suuda piisavalt tahet avaldada (TsMS § 534 lg 3).

---

⁷¹ http://www.riigikogu.ee/?page=en_vaade&op=ems&eid=427427.

Nagu juba eelpool märgitud, on selline võimalus vaid siis, kui isik paigutatakse kinnisesse arutusse kuni neljaks päevaks. Esialgse õiguskaitse pikendamisel kuni kahe nädalani on vajalik ära kuulata nii isik ise kui ka ekspert (sama paragrahvi lõige 5).

Riigikohus on erinevates lahendites ⁷² jõudnud järeldusele, et menetlustes, mille õiguslikuks tagajärjeks on isikuõiguste piiramine, on kohtul kohustus teha kõik võimalikud toimingud selleks, et saavutada isiku istungile (ärakuulamisele) kutsumise või kutsumata jätmise osas veendumuse maksimaalne aste.

Vastavalt TsMS § 536 lg 1 kolmandale lausele kuulatakse isik üle samas korras kui seda tehakse eestkostesajades. TsMS § 524 lg 5 sätestab juhud, millal kohus ei pea isikut isiklikult ära kuulama. Nendeks juhtudeks on:

- olukord, kus ärakuulamine võib kahjustada isiku tervist, kusjuures nimetatud oht peab nähtuma arsti arvamusest või muudest isiku tervist kajastavatest dokumentidest;
- kohus vahetu mulje põhjal veendub, et isik ei ole võimeline oma tahet avaldama.

Isiku ärakuulamise üheks eesmärgiks on talle menetluse kulu ja eesmärgi selgitamine. Nimetatud kohustus peaks tagama isiku õiguse olla kursis oma kohtuasja arutamisega.

Teiste isikute ärakuulamise kohustus tuleneb TsMS § 536 lõikest 2, mis loetleb isikute ringi, keda kohus peab ära kuulama. Need isikud on isiku abikaasa ja muud koos elavad perekonna liikmed, isiku eestkostja, isiku enda nimetatud usaldusisik, rehabilitatsioonimeeskonna liikmed, kinnise asutuse juht või tema määratud ametisik ja valla- või linnavalitsus. Nimetatud isikuid ei pea ära kuulama juhul, kui isik, kelle suhtes esialgset õiguskaitset kohaldatakse, on sellele vastu, ärakuulatavad loobuvad endi ärakuulamisest, ärakuulamine ei aita asja lahendamisele kaasa, kohus ei saa nendega kontakti.

Selleks, et isiku õigused oleksid tagatud, peab kohus koheselt peale esialgse õiguskaitse rakendamise taotluse saamist isiku tahtest olenematu ravi kohaldamiseks määrama isikule esindaja. Kui esindajat ei määrata, peab kohus seda oma lahendis põhjendama.

2.3.2. Esindaja määramine

TsMS § 535 sätestab kohustuse määrata kinnisesse asutusse paigutamise menetluses isikule esindaja juhul, kui see on isiku huvides vajalik. Selleks, et isiku õigused oleksid tagatud,

---

⁷² RKo 19.12.2005, nr 3-2-14-05; RKo 26.09.2005, nr 3-2-3-10-05; RKo 12.09.2005, nr 3-2-3-11-05.

peab kohus koheselt peale esialgse õiguskaitse rakendamise taotluse saamist isiku tahtest olenematu ravi kohaldamiseks määrama isikule esindaja. Kui esindajat ei määrata, peab kohus seda oma lahendis põhjendama. TsMS seletuskirja⁷³ kohaselt ei pea isikule esindajat määrama, kui isik seda ise ei soovi kuni 4 päevase paigutamise korral. Küll aga tuleb esindaja määrata esialgse õiguskaitse määramisel kuni kaheks nädalaks pikendamise otsustamisel. Täiendavalt on uuenenud seaduses võrreldes varasema seadusega esindajal kohustus kohtuda esindatavaga ka ilma kohtuniku juuresolekuta. Praktikast oli kuni siiani tavaks, et esindaja ja kohus kohtusid mõlemad isiku ärakuulamisel isikuga esmakordselt. See muudatus tagab ilmselgelt isiku, kelle suhtes kinnisesse asutusse paigutamist kohaldatakse, suurema õiguste kaitse, kuna esindaja on tõesti kursis isiku olukorraga ja seisundiga ning seisukohtadega.

Esindaja määramise kohustust kohtul kuni 4 päevase isiku kinnisesse asutusse paigutamise puhul enam ei ole, kui seda ei soovi just isik ise. Küll aga jääb kohtule suurem diskretsiooniotsus seoses esindaja määramise vajalikkusega. See omakorda eeldaks aga iga juhtumi ja isiku seisukohtadega kursis olemist. Kuigi 01.01.2009 jõustunud TsMS annab kohtule kuni nelja päevase paigutamise puhul õiguse esindajat ka mitte määrata, võib eeldada praktikast lähtuvalt, et neli päeva on niivõrd minimaalne aeg paranemiseks ja haigusjuhtumi uurimiseks arstidele, mille tõttu ei määrata ainult kuni nelja päevast ravi just paljudel kordadel. Enamasti vajab juba haiguse iseloomu välja selgitamine ja rohtude sobivuse määramine pikema aegset uurimist ja kontrolli, mistõttu oleks otstarbekas määrata kohe ka pädev esindaja õigusabi korras.

Tavaliselt on esindajateks advokaadid riigi õigusabi osutamise korras⁷⁴. Sellel aastal jõustunud seadus lisab isikut esindama lubatud isikute loetellu ka sellised esindajad, kes TsMS § 218 nõuetele ei pruugi vastata (nt MTÜ Eesti Patsientide Esindusühing jt). Eve Pilt, kes EPEÜ esindajana on oma artiklis⁷⁵ peatunud ka nimetatud tõsiasi, et advokaadil võib puududa soov ja oskus tegeleda ühiskonna haavatavate gruppide liikmetega (sh ka vaimse tervise häirega isikutega). Samas on olemas mittetulundusühingud, kes on keskendunud õigusabi andmisele just sellistele ühiskonnaliikmetele. Näiteks EPEÜ-I on vaimse tervise häiretega isikutele õigusabi andmisel (sh ka kohtus esindamisel)

---

⁷³ www.riigikogu.ee/?page=pub_file&op=emsplain&content_type=application.

⁷⁴ RT 2004,56,403.

⁷⁵ Pilt,E. Isiku õigustest tema teovõime piiramise protsessis 2004: 232.

aastakümnete pikkune kogemus. EPEÜ põhikirjas⁷⁶ sisalduvad täpsemad ülesanded on sarnased nende ülesannetega, mida võiksid täita ka niinimetatud sotsiaalpsühhiaatrilised abilised (nt aidata tagada sihtgrupile „ravi- ja hooldusteenust tarbivatele isikutele, neile põhiseaduse ja teiste õigusaktidega sätestatud õigused; aidata kaitsta sihtgrupi õigusi ning edendada ja toetada abivajavate paremat toimetulekut ning hooldusega seotud probleeme; aidata lahendada vastavatel isikutel ühiskonnas tekkinud probleeme jmt). Seega on värskelt jõustunud seadus selle asjaoluga arvestanud, laiendades TsMS § 218 nõuetele vastavate esindajate ringi.

EIK on 05.10.2004.a. lahendis nr 45508/99 H.L vs United Kingdom leidnud, et “... esindaja määramine isikule, kes ei ole võimeline esitama enda huvides vastuväiteid või taotlusi ja kelle suhtlusvõime on seega piiratu, on menetluslikuks kaitseks tahtest olenematult paigutatud isikutele ning inimõiguste konventsiooni artiklis 5.1 lubatud kinnipidamise eelduseks.”

EIK on seega leidnud, et esindaja määramine on eelduseks ravile paigutamisele kohaldamisele. Isikute suhtes, kelle haigus ei võimalda neil endil endi õiguste eest seista, peavad eksisteerima menetluslikud tagatised.

2.3.3. Lahendi põhjendus/teatavakstegemine

TsMS § 541 reguleerib määrus teatavakstegemist ja jõustumist. Nimetatud sätte lõiked 1 ja 2 sätestavad isikute ringi, kellele peab määruse teatavaks tegema. Isiku põhiseadusliku õigusega olla oma kohtuasja arutamise juures, mis hõlmab kohtumenetlusega seotud muid teabeõigusi, seondub ka kohtulahendi isikule teatavaks tegemine.

EN MK REC (2004) 10 vaimse tervise häiretega isikute inimõiguste ja inimväärkuse kaitse kohta on artiklis 22 punktides 1-3 sätestanud, et tahtevastasele paigutamisele või ravile määratud isikuid peaks kas suuliselt või kirjalikult kohe informeerima nende õigustest ja neile avatud hüvitamise võimalustest, neid tuleks pidevalt ja piisavalt informeerida otsuse põhjustest ja selle potentsiaalse pikendamise või lõpetamise kriteeriumidest ning et vastav informatsioon tuleks edastada ka selle isiku esindajale.⁷⁷

TsMS § 541 sätestab määruse isikule kättetoimetamise kohustuse lisaks tema esindajale ja eestkostjale. Nimetatud sätte omab tähtsust just kaebeõiguse tagamisel. Kohtu otsustada on

⁷⁶ <http://www.epey.ee/index.php?page=109>.

⁷⁷ Euroopa Nõukogu Ministrite Komitee soovitus Rec(2004) 10, artikkel 22 p 1-3
[http://www.coe.int/T/E/Legal%20affairs/Legal%20co-operation/Bioethics\(News/Rec\(2004\)10%20e.pdf](http://www.coe.int/T/E/Legal%20affairs/Legal%20co-operation/Bioethics(News/Rec(2004)10%20e.pdf).

jätud juhul, kui isik ei soovi määruse teatavaks tegemist, kas määruse või selle põhjendatuse teatavaks tegemine on teistele isikutele vajalik või mitte.

3. NORMIKONTROLL

Normikontroll tähendab põhiseadusest alamalseisvate (universaalsete) õigusnormide põhiseaduspärasuse kontrolli. Normikontroll jaguneb abstraktseks ja konkreetseks. Abstraktse normikontrolli esemeks on seaduse abstraktne ühilduvus põhiseadusega. Konkreetse normikontrolli esemeks on küsimus, kas konkreetsetes kaasuses asjassepuutuv seadus on asjasse puutavas ulatuses põhiseadusega kooskõlas.⁷⁸

Antud teema analüüs keskendub abstraktsele normikontrollile, kuna teema on tõusetunud üldisel, teoreetilisel alusel. Täpsustavalt on tegu repressiivse abstraktse kontrolliga. TsMS on jõus olev ehk kehtiv seadus (viimane uus muudatus jõustunud 01.01.2009.a.).

Kui peaks ilmnema normikontrolli käigus, et TsMS 54 peatükk või selle osa on põhiseadusega vastuolus, tuleb tunnistada vastavad sätted kehtetuks, millega muudetakse ka juba kujunenud õigusolustikku.⁷⁹

Normikontrolli põhjendatuse mõõdupuuks on põhiõigus. Põhiseaduse § 11 mainib küll õigusi ja vabadusi, kuid ei nimeta neist ühtki konkreetselt. See paragrahv on kõiki põhiõigusi hõlmav keskne norm, mis sisaldab põhiõiguste, vabaduste ja kohustuste tõlgendamise ja kohaldamise fundamentaalseid põhimõtteid. Põhiseaduse § 11 lubab õigusi ja vabadusi piirata ainult kolmel tingimusel. Esiteks tohib õigusi ja vabadusi piirata "ainult kooskõlas põhiseadusega", teiseks peavad piirangud olema "demokraatlikus ühiskonnas vajalikud" ja kolmandaks ei tohi piirangud "moonutada piiratavate õiguste ja vabaduste olemust". Nende põhimõtete järgimise kontrollimine eeldab seetõttu asjakohase põhiõiguse riive kindlakstegemist.

3.1.1. Kaitseala

Põhiseadus lubab võtta vabadust ainult seaduses sätestatud juhtudel ja korras. Kaitseala, mida lubatakse PS § 20 kohaselt piirata on isikuline "kõigi" ja "igäühe" õigus. Hüve, mida antud sätte kohaselt kaitstakse on füüsiline vabadus. Sätte eesmärk on pakkuda

---

⁷⁸ Ernits, M. Konkreetne normikontroll *de lege lata* ja *de lege ferenda* Juridica VIII 2001:572.

⁷⁹ Maruste, R. Konstitutsionalism ning põhiõiguste-ja vabaduste kaitse Tallinn Kirjastus Juura 2004:170.

igäühele kaitset õigustamata vabaduse võtmise eest vahistamisel või kinnipidamisel. Esemeline kaitseala on seega igäühe kaitse vabaduse võtmisel vahistamise, kinnipidamise või vangistuse puhul, mis korraldatakse ja määratakse eelkõige avaliku võimu ja selle organite poolt. Esemeline kaitseala hõlmab seega just avaliku võimu poolt sooritavat akti. Kaitseala riive on PS § 20 lg 1 kohaselt iga füüsilise isiku vabaduse piiramine ja kitsendamine. Õiguse kaitse ringist on välja jäetud juriidilised isikud, kuna juriidilisi isikuid ei saa vahistada. Seega igasugune füüsilise vabaduse võtmine piirab põhiseaduse § 20 lg 1 kaitseala. Milline avaliku võimu riive konkreetsel juhul keelatud on, otsustavad põhiõiguse piirid.

3.1.2. Põhiõiguse piirangu ulatus

EV põhiseaduse kohaselt tohib põhiõigusi piirata vaid kooskõlas põhiseadusega. PS § 20 lg 2 puhul on tegu kvalifitseeritud seaduse reservatsiooniga, loetletud on alused, mille olemasolul tohib igäühe füüsilist vabadust piirata. Kuna põhiseaduses on loetletud juhud, millal tohib füüsilist vabadust piirata, ehk piirang on reguleeritud seadusega, on täidetud ka seaduse reservatsiooni nõue.

PS § 11 sätestab isiku põhiõiguse piirangu vajalikkuse. Piirangu legitiimne eesmärk tuleneb PsAS § 11 lg-st 1, mille kohaselt võetakse isik vältimatu psühhiaatrilise korras ravile /.../, kui isikul on raske psüühikahäire, mis piirab tema võimet oma käitumisest aru saada või seda juhtida, ravita jätmisel ohustab isik iseenda või teiste elu, tervist või julgeolekut ning muu psühhiaatriline ravi pole küllaldane. Sisuliselt sarnaselt on piirangu eeldused sätestatud ka Sotsiaalhoolekandeseaduse § 19 lõikes 1 seoses isiku tahtevastase paigutamise hooldekandeesutusse: isikul on raske psüühikahäire, mis piirab tema võimet oma käitumisest aru saada või seda juhtida; isik on endale või teistele ohtlik, kui ta jäetakse paigutamata hoolekandeesutusse ööpäevaringset erihooldusteenust saama ja varasemate abinõude rakendamine ei ole osutunud küllaldaseks või muude abinõude kasutamine ei ole võimalik.

Käesoleva töö teises peatükis käsitles antud töö autor tsiviilkohtumenetluse seadustikus ja teistes seadustes sätestatud isiku kinnisesse asutusse paigutamise materiaalõiguslikke eeldusi. Nagu neelpool märgitud, lubab TsMS § 534 lg 1 paigutada isiku esialgse õiguskaitse korras kinnisesse asutusse, kui paigutamise tingimused on ilmselt täidetud ja

viivitusega kaasneks oht isikule endale või kolmandale isikule ning olemas on dokumendid isiku tervisliku seisundi kohta. Seega kehtib kolm nõuet: esineb raske psühhiaatriline häire (piisav dokumentatsioon tervisliku seisundi kohta), esineb ohtlikkus enda või teiste suhtes, muu psühhiaatriline ravi on ebapiisav. Igat juhtumit tuleb vaadata eraldi. Üldine eesmärk on isiku kaitse enda eest ning ohtlikkus teiste elu, tervise või julgeoleku suhtes. Piirklausel määrab ära nõuded riive põhiseaduslikule õigustusele. Antud sätte puhul vastab piirangu legitiimne eesmärk PS § 20 lk-s 2 toodud tingimustele.

PS § 13 kohaselt peab põhiõigust piirata lubav norm olema sõnastatud üheselt arusaadavalt ning olema õigusselge. Norm on sõnastatud konkreetselt, kuid teatud küsitavus tekib siiski termini „raske psüühikahäire“ lahti seletamisel. Seda, kes on "vaimuhaige", sätestab PsAS § 2 lg 1 (vaata antud töö p 2.2.1). Viidatud punkti kohaselt on oluline tuvastada just raske psüühikahäire olemasolu, **teatav** psüühikahäire ei ole veel aluseks **raske** vaimse häire olemasolu tuvastamiseks. Töö autor käsitleb antud töö punktis 2.2.1 täpsemalt vaimse häire olemasolu ning paigutamise eeldusi ning asjaolu, et oluline on iga üksiku juhtumi analüüs.

Töö autori poolt uuritud 23-st esimese astme kohtulahendist perioodist 2008.a- 2009.a, oli kõikides esialgse õiguskaitse korras tahtest olenematu vältimatu psühhiaatrilise ravi kohaldamise loa andmise määrustes põhjendatud rohkemal või vähemal määral psüühikahäire olemasolu, kuigi mitte kõigis ei ole seda täheldatud "raske psüühikahäire" vormina. Analüüsitud määrustest üle pooltes oli käsitletud terminit "raske psüühikahäire" (vaata näitena toodud lisa 1 ja lisa 2), ülejäänutes olid siis kasutusel terminid nagu "psüühikahäire", „krooniline psüühilise haiguse diagnoos“, „kohanemishäired - emotsionaalsete häiretega reaktsioon“, „haigusliku seisund-kohanemishäired ja käitumishäire" (vaata näitena toodud lisa 3 ja lisa 4).

Eeltoodust tulenevalt saab järeldada, et kuna osadel juhtudel ei ole kohus niinimetatud paigutamise määrustes põhjendanud paigutamise vajalikkust raske psüühikahäire olemasolu tõttu, ei ole paigutamine toodud alustel piisavalt põhjendatud. Kuna töö autor ei tutvunud kõikide nimetatud tsiviilasjade toimiku materjalidega, ei saa koheselt väita, et rasket psüühikahäiret tõesti ei esinenud, kuna toimikus olevaid materjale kogumis arvestatuna võib raske psüühikahäire olemasolu siiski kõne alla tulla, kuid oluline on ju nähtuvalt teooria osas teostatud analüüsile tuvastada raske psüühikahäire olemasolu ning oleks loogiline seda ka siis sõnaselgelt määruses nimetada.

3.2. Normi proportsionaalsuse hinnang

Proportsionaalsuse põhimõte tuleneb põhiseaduse § 11 2. lausest, mille kohaselt õiguste ja vabaduste piirangud peavad olema demokraatlikus ühiskonnas vajalikud. Proportsionaalsuse vastavust saab kontrollida kolmes astmes: abinõu sobivus, vajalikkus ja proportsionaalsus ehk mõõdukus. Sobiv on abinõu, mis on efektiivne eesmärgi suhtes.⁸⁰ Antud töö punktis 1.8 viitab töö autor proportsionaalsuse hindamise riive sobivuse ja vajalikkuse tuvastamise vajadusele. Proportsionaalsuse tuvastamisel tuleb uurida, kas vabaduse võtmine on sobiv vahend, kas tegemist on parima meetmega ning kas meede on mõõdukas ehk proportsionaalne eesmärgi suhtes. Ka juhul, kui riiveks on olemas seaduslikud alused, peab riive ja riive eesmärgi vahel olema tasakaal ehk proportsionaalsus ja juhul, kui seda ei ole, võib tegemist olla põhiseadusega tagatud õiguse ja vabaduse isikupuutumatu rikkumisega. Uurides, kas isikult on võetud vabadus kooskõlas põhiseaduse §-ga 20 või ei, tuleb vastata iga üksikjuhtumi puhul eraldi ja kõiki asjaolusid kogumis hinnates. Lähtuda tuleb just konkreetse isiku seisundist ning arvestada ka vabaduse võtmise ulatust ja mõju. Töö autor analüüsib antud punktides esmalt abstraktse normikontrolli käigus normi proportsionaalsust ning siis täiendab esitatut konkreetsete näidete (kohtulahendite) abil.

Füüsilise vabaduse võtmise piirang PS § 20 lg 2 p 5 kohaselt ei pruugi olla proportsionaalne, kuna:

1) Füüsilise vabaduse võtmine on **sobiv vahend/sobiv abinõu** isiku tahte vastaseks kinnisesse asutusse paigutamiseks, kui isikul esineb raske psüühikahäire, ta on endale või teistele ohtlik ja muu psühhiaatriline ravi ole võimalik. Antud punktide üheaegsel täitmisel on piirang kohane.

Antud töö punktis 2.2.2 käsitleb töö autor ohtlikkust ning jõuab tõdemuseni, et ohtlikkuse puhul on oluline analüüsida igal konkreetsel juhtumil eraldi, seda ei saa põhjendada üldise isiku käitumist iseloomustava omadusena. Kohus peab lahendis piisavalt põhjendama ohtlikkust.

Töö autori poolt analüüsitud maakohtu lahendite kohta saab üldistavalt öelda, et enim rahuldati taotlus kinnisesse asutusse paigutamiseks põhjendusega: "isik keeldub ravist, on

---

⁸⁰ Vallkivi, H. Põhiõiguste ja -vabaduste piiramise alused Juridica III 1997: 205.

sellega ohtlik endale ja teistele", ka leiti lahendites, et isikul "puudub haigusteadvus", "haiguskriitika on puudulik". Esineb põhjendatust ka terminitega "ohustav käitumine enda suhtes, kuna keeldub söögist", ".../ ei teosta iseseisvalt ega käsu korras elementaarseid eluks vajalikke toiminguid: liikumine, toitumine, soolestiku tühjendamine jne, mille tagajärjeks on lamatised, alatoitumine jne", "võib käituda luululistel ajenditel ennast ja teisi ohustavalt"; "isikul esineb raske psüühikahäire (püsikujuline paranoidne skisofreenia), millest tulenevalt on ta ohtlik ümbritsevatele (ähvardused, vägivaldne käitumine) ning samas ka iseendale, kuna tal puudub haigustaju ja igasugune koostöövalmidus raviks".

Ohtlikkust on käsitletud rohkemal või vähemal määral kõikides analüüsitud lahendites, muu psühhiaatrilise ravimise võimatust märgitakse ka kõigis 23-s lahendis.

Küsitavad on küll mõnevõrra paigutamise juhtumid, kus inimene käitub agressiivselt (lärmab, karjub, määratseb) ning häirib sellega näiteks oma lähedasi ning naabreid või kui inimene ei söö ega maga, mistõttu on väidetavalt ohtlik eelkõige enda füüsilisele tervisele. Kuid sellisel juhul on lisatud määruse põhjendusse mitmel korral lause "Kohus leiab, et muul moel kui haiglas ei ole ravi võimalik, sest eelkõige on vaja välja selgitada kõik haiguse asjaolud ja valida sobivaim raviviis, mida kodustes tingimustes ei saa teha."

Iga juhtumit ja taotlust tuleb käsitleda eraldi ning sõltumatult, üldistusi on teha raske. Siiski saab järeldada, et esineb juhtumeid, kus oleks nähtavasti saanud ka jätta avalduse rahuldamata.

2) Füüsilise vabaduse võtmine on **parim meede** juhul, kui isik ise ei soovi ennast ravida, ohustades sellega enda tervist, ohustades teisi ning kui on selgeks tehtud, et muu psühhiaatriline ravi ei ole piisav. Abinõu on vajalik, kui eesmärki ei ole võimalik saavutada mõne muu, isikut vähem koormava abinõuga, kuid mis on samal ajal vähemalt sama efektiivne ja eesmärgipärane kui esimene abinõu. Muu psühhiaatrilise ravi piisavust saab kohus hinnata eelkõige tuginedes ekspertide hinnangutele ning asjas kogutud tõenditele kogumis. Abinõu on vajalik eeldusel, et muude meetmete kasutamine ei ole eesmärgipärane.

Analüüsitud lahendites nähtub, et enim leiavad arstid oma kaaskirjades ning vestlustel kohtumenetluse ajal, et "avalduse esitamise ajaks ei ole seisund paranenud, mistõttu vajab

jätkuvat ravi"; "isikul püsib jätkuvalt raske psüühikahäire (rahatus, vehib käte ja jalgadega, vajab fikseerimist, üritab hammustada ja lüüa), sellises seisundis on ta ohtlik nii endale kui ümbritsetavatele ning pole võimeline otsustama ravi vajalikkuse üle"; "isik muutus depressiivseks, tekkisid elutüdimusmõtted, oli pidurdatud ning keskendumisraskustega.; "Pöördus ise arsti poole. Alguses oli raviga nõus. Haigus süvenes. Üritas lõigata veene, keeldus toidust".

Üldine määrustes kajastuv põhjendus, millele viidatakse on, "käesolevaks hetkeks /avalduse esitamise ajaks ei ole isiku psüühiline seisund oluliselt paranenud". See lause omab tähtsust eelkõige seonduvalt kohtule esitatud kinnisesse asutusse paigutamise pikendamise taotlusega, kuna haigla saab ravi kohaldada omal initsiatiivil kuni 48 tundi lähtudes PsAS § 11 lg 3 ja 4.

Sageli on lahendites piiratud üldsõnalise viitega ohtlikkusele: "Isikul esineb raske psüühikahäire, mis piirab tema võimet oma käitumisest aru saada ja seda juhtida ning haiglaravita jätmisel ohustab ta psüühikahäire tõttu iseenda elu ja tervist ning teiste isikute elu, tervist ja julgeolekut ning muu psühhiaatriline abi peale kinnisesse asutusse paigutamise ei ole küllaldane."

Eeldada võib, et isikul tõesti esineb raske psüühikahäire, kuid põhjendamisest seda sageli ei nähtu. Määrused on kohati vähe põhjendatud ning liiga üldsõnalised. Kui inimese käitumine ei ole adekvaatne, ei anna see põhjust psüühikahäiret eeldada. Kõigis 23-s määruses on viidatud arsti kaaskirjale või siis otse vestlusele arstiga. Põhjendatud on üldsõnaliselt seda, miks peetakse vajalikuks ravi kohaldamist enne teiste isikute või isiku enda ära kuulamist.

Oluline on hinnata piirangu vajalikkust (vaata antud töö punkt 1.4), millele viitab ka Inimõiguste Kohus nõudes, et piirangu ulatust hinnates piirangu õigustuse „asjakohast ja piisavust“ ning piirangu vajalikkuse „veenvust“. Viimane tingimus ei ole täidetud, kui kohus ei põhjenda piirangute rakendamist.⁸¹

3) Meede **võib olla mõõdukas ehk proportsionaalne eesmärgi suhtes**, kuna vastasel juhul võivad saada ohustatud isiku iseenda tervis ja elu, teiste isikute tervis, elu ning julgeolek. Abinõu mõõdukuse üle otsustamisel tuleb lähtuda nii põhiõigustesse sekkumise

---

⁸¹ Vallkivi, H. Põhiõiguste ja-vabaduste piiramise alused Juridica III 1997: 204.

ulatust, kui ka eesmärgipärasust.

Töö autor käsitles antud töös eelnevalt punktis 2.2.3 asjaolu, et muu psühhiaatrilise abi võimalus on vähe teadvustatud teema ja võimalus antud valdkonnas. Kohus lähtub eeldusest, et muid alternatiiv ei ole. Kuna iga juhtum on erinev, on raske anda hinnangut üldiselt.

Arvestama peab asjaolu, et paigutamisel kinnisesse asutusse saavad rikutud ka teised isiku põhiõigused. Näiteks õigus vabale eneseteostusele PS § 19 lg 1 kohaselt, mis seisneb loas teha ja tegemata jätta seda, mida isik ise soovib. Kaitstud on isiku otsustamisvabadus. Õigust vabale eneseteostusele võib piirata teiste isikute õiguste austamise ja arvestamise ning seaduste järgimise vajadusel.⁸²

Piirangu mõõdupärasust saab hinnata vaid iga juhtumit eraldi hinnates. Vabaduse võtmine kinnisesse asutusse tahtevastasele ravile paigutamisel ei saa automaatselt kaasa tuua isiku ilma jätmist ka teistest talle kuuluvatest põhiõigustest (kedagi ei tohi piinata, julmalt või väärikut alandavalt kohelda, igapäev on õigus olla oma kohtuasja arutamise juures, õigus vabale eneseteostusele, õigus haridusele, õigus perekonna- ja eraelu puutumatusse jne)⁸³. Seega esineb võimalus, et piirang pole mõõdupärane, mistõttu ei ole ka proportsionaalne ning ei vasta PS §-le 11.

Järeldada saab, et vabaduse võtmise piirang olenevalt juhtumist ei pruugi olla proportsionaalne ning ei vasta PS § 20 lg 2 p-le 5. Täidetud on piirangu lubatavuse formaalsed nõuded, täidetud ei ole põhiõiguse piirangu lubatavuse materiaalsed nõuded. Tsiviilkohtumenetluse seadus piirab põhiõigust vabadusele ja isikupuutumatusse, kuna järgitud on seaduse reservatsiooni nõuet. Kuid kuna seaduse normid ei ole õigusselged, ja piirang ei ole proportsionaalne, siis ei vasta PS §-le 11.

---

⁸² Eesti Vabariigi põhiseaduse kommenteeritud väljaanne Tallinn Kirjastus Juura 2008:201.

KOKKUVÕTE

Kuigi 01.01.2009.a jõustus ja rakendus uus TsMS, ei ole arvestatud teema spetsiifikast tulenevalt isikutega, kelle suhtes esialgset õiguskaitset rakendatakse, piisavalt. Kohtusse saabuv taotlus enamasti rahuldatakse, üksikutel juhtudel jäetakse rahuldamata.

Olulisim puudus on vähene koostöö just tervishoiuvaldkonnas terviklikult, kuna "muude meetmete ebapiisavus" on käsitlemata teema. Kohus tugineb lahendit tehes arsti arvamusel muude meetmete piisavuse rakendamisel. Puudub koostöö KOV sotsiaalametnike, tervishoiutöötajate ning kohtu vahel, välja on arendamata võrgustik, mis pakuks realselt muid teenuseid (igapäevaelu toetamise teenus, töötamise toetamise teenus, toetatud elamise teenus ja kogukonnas elamise teenus) ja muu abi andmise korraldamine, mis on SHS § 8 p 2 kohaselt kohaliku omavalitsusüksuse ülesanne. Kui toimiks niinimetatud sotsiaalvõrgustik mainitud valdkonnas, oleks vähem nii kohtusse pöördumisi kui ka paigutamisi esialgse õiguskaitse korras kinnisesse asutusse. Iga kohalik omavalitsus peaks olema kursis oma piirkonnas elavate vastavat abi vajavate isikutega ning suutma vajadusel reguleerida ning pakkuda ennetavalt vajalikku meetodit ning hooldust.

01.03.2009.a. jõustunud uue SHS tulemina selgelt nimetatud ja loetletud täiendavad teenused erihoolekandeteenuste näol, mis avavad uue võimaluse ka Eesti jaoks, tuleb siis vaid oodata selle rakendumise praktikat. Ka sotsiaalhoolekande seaduse, puuetega inimeste sotsiaaltoetuste seaduse ja nendega seonduvate seaduste muutmise seaduse seletuskirjas viidatakse asjaolule, et uues SHS-s ei ole ööpäevaringne erihooldus seaduses otsesõnu reguleeritud, mistõttu vajaks nimetatud asjaolu täpsustamist. Eelkõige tuleks oodata ja vaadata, kuidas rakendub uus SHS ning kui tekivad rakendumisel olulised probleemid, muuta ja täpsustada SHS-st antud valdkonda puutuvalt. Eesti võiks võtta eeskuju ka siis antud töös punktis 2.2.3 lk 25 põgusalt viidatud Rootsi 2006.a. üldise psühhiaatria aruandest, mille kohaselt asetatakse just suurema rõhuasetus riiklike vastavate programmide kaudu kohalikele omavalitsustele.

Selgelt on antud töös jõutud tõdemuseni, et kohus peab oma lahendis selgesõnaliselt viitama tuvastatud raskele psüühikahäirele, kuna muul juhul, kui raske psüühikahäire olemasolul, ei ole isiku paigutamine tahte vastasele ravile kinnisesse asutusse põhjendatud TsMS korras.

---

⁸³ Õiguskantsleri Kantselei.2006.a tegevuse ülevaade Tallinn 2007: 63.

Alternatiivina võiks töö autori arvates, nõustudes õiguskantsleriga, "välja töötada tahtest olenematu psühhiaatrilise abi kontseptsiooni"⁸⁴, mida siiani tehtud ei ole. Nimetatud kontseptsioon hõlmaks siis kogu niinimetatud erihoolduse valdkonda kuuluvat psüühiliste erivajadustega inimeste vajadusi ning reguleeriks ühtlasi just sihtgrupi vajadusi. Lahti oleks selgitatud just spetsiifiliselt teatud psüühiliste erivajaduste inimeste vajadused, vastav regulatsioon ning lähetekohad ja põhimõtted. Ka saaks ja tuleks nimetatud kontseptsioonis lahti selgitada mõiste raske psüühikahäire ning seda siis ka sellisel tasemel, mis oleks mõistetav mittespetsialistidele ehk arstidele (sihtgrupp: isikud, keda tahte vastasele ravile paigutatakse ning nendega tegelevad ametnikud ja institutsioonid).

Värskem Eesti puudutav regulatsioon antud valdkonnas on 19.02.2009.a vastu võetud Euroopa Parlamendi resolutsioon vaimse tervise kohta, mille punkt 6 kohaselt „tuleks rõhk asetada halva vaimse tervise ennetamisele sotsiaalse sekkumise abil, keskendudes eriti kõige haavatavamatele gruppidele; rõhutab, et kui ennetamisest ei piisa, tuleb ergutada ja hõlbustada mittediskrimineerivat juurdepääsu ravile, ning et vaimse tervise probleemidega inimestel peaks olema täielik juurdepääs teabele innovatiivsetest ravimeetoditest“ ja punkt 27 kohaselt, mis „rõhutab vajadust kujundada tervishoiusüsteem, mis suudab pakkuda laste ja täiskasvanute vaimse tervise eriarstiteenust, võttes arvesse üleminekut pikaajaliselt statsionaarselt ravilt hooldusel põhinevale elamisele kogukondades“.⁸⁵

Viidatud resolutsioon nimetab üheselt vajaduse reguleerida ja pöörata tähelepanu just ennetavale tegevusele sihtgruppi (vaimse häirega isikuid) arvestades, ka peetakse oluliseks ka antud töös käsitletud „muude meetmete kasutamise võimalusest“ teavitamist.

Tähelepanuta on jäetud ka ravi lõppemisel võimalike ennetavate, kontrollmeetmete kasutamise võimalus. Kui oleks olemas regulatsioon, kes ja kuidas haiglast pääsenud isikuid järelravina kontrollib või siis kas kohas, kuhu nad üldse peale ravi lähevad, on olemas lähedasi vms isikuid, kes olukorraga kursis on ning vajadusel toetavat abi saavad osutada, oleks tagatud taas kord ennetav tegevus.

Vaja oleks välja töötada toimiv koostöö muude meetmete pakkumise võimaluse osas.

---

⁸⁴ Õiguskantsleri Kantselei .Õiguskantsleri 2006.a tegevuse ülevaade Tallinn 2007

⁸⁵ <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+TA+P6-TA-2009-0063+0+DOC+XML+V0//ET>.

Kuigi uus SHS reguleerib ja annab alternatiivsed meetmed muude meetmete näol tuleks antud valdkonda tulenevalt teema spetsiifikast reguleerida kas siis eraldi seadusega, kontseptsiooniga või muu sarnase valdkonda reguleeriva dokumendiga ning rakendada.

Kokkuvõtvalt saab tõdeda, et ühest vastust küsimusele, kas isiku põhiõigus vabadusele ja isikupuutumatusse saab rikutud tema paigutamisel tahte vastaselt esialgse õiguskaitse korras ravile, ei ole. Tegu on õigusega, mida on võimalik menetluse raames kergesti ohustada, seda eelkõige siis, kui täidetud ei ole kõik materiaalsed ja formaalsed paigutamise eeldused.

Töö eesmärgiks oli tuvastada võimalik põhiõiguse vabadusele ja isikupuutumatusse riive TsMS 54 peatükis sätestatud esialgse õiguskaitse korras kinnisesse asutusse tahte vastasele ravile paigutamisel, millest tulenevalt oli töö hüpoteesiks: "TsMS korras isiku kinnisesse asutusse paigutamine rikub isiku põhiõigust vabadusele ja isikupuutumatusse." Hüpoteesi tõestamisel tugines töö autor õigusaktide, erialase juriidilise kirjanduse, erinevate astmete kohtupraktika ja esimese astme lahenditel.

Autori arvates tuleb tõdeda, et kinnisesse asutusse paigutamisel on olemas oht olulisele põhiõiguste riivele, mistõttu on oluline pöörata tähelepanu igale üksikjuhtumile. Õiguste piiramine peab olema proportsionaalne eeldatava seadusliku eesmärgiga. Meetme proportsionaalsus sõltub iga kaasuse faktilistest asjaoludest. Kohus peab iga juhtumi ja kaasuse puhul piirangute kehtestamisel põhjendama õiguste piiramise vajalikkust ja proportsionaalsust. Kui järgitakse kõiki seaduses sätestatud nõudeid: vastava dokumentatsiooni olemasolu, isiku ohtlikkus on tuvastatud ja muude meetmete kasutamine ei ole võimalik ning täidetud on ka kõik formaalsed eeldused, on paigutamine kinnisesse asutusse PS kontekstis põhjendatud.

Р Е З Ю М Е

Дипломная работа написана на тему: «Соответствие положений Гражданского процессуального кодекса о помещении лиц в закрытое учреждение в порядке первоначальной правовой защиты с ограничением конституционных прав и свобод, указанных в Конституции ». Гипотезой работы является «Помещение лица в порядке Гражданского процессуального кодекса в закрытое учреждение нарушает конституционное право на свободу и личную неприкосновенность». При установлении гипотезы автор работы руководствовался правовыми актами, специальной литературой, судебной практикой судов различных инстанций и решениями судов первой инстанции.

Работа является актуальной, поскольку на основании указанных положений, лица в большом количестве, помещаются против их воли в закрытые лечебные учреждения для прохождения лечения против их воли, что представляет собой угрозу конституционных прав и неприкосновенности каждого лица и других конституционных прав.

Ст. 20 ч.1 Конституции Эстонской Республики гласит, что каждый имеет право на свободу и неприкосновенность личности. Второе предложение этой же статьи указывает на ограничения указанных благ.

Ст. 20 ч.1 Конституции ЭР рассматривает физическую свободу каждого лица. Право на свободу личности и безопасность не является абсолютным правом, поскольку мы имеем дело с условным правом, в отношении которого есть оправданные обстоятельства при нарушении защищаемого блага. Согласно ст. 20 ч.2 Основного закона (Конституции) право на неприкосновенность лица можно ограничить в порядке и случаях указанных в законе. Право на свободу и личную неприкосновенность не являются абсолютными правами, ввиду чего их в определённых случаях можно ограничить. Поскольку мы имеем дело с правом, которое по своему характеру является условным, то в случаях указанных в законе можно в порядке исключения ограничить эти права. На основании В п. 5 ч.2 ст. 20 Конституции ЭР можно в порядке и в случаях указанных в законе лишить

свободы/...../душевнобольного,/...../ для задержания, если он представляет опасность для самого себя или окружающих.

В Эстонии производство по помещению лица в закрытое учреждение на лечение против его воли, регулируется Гражданским процессуальным кодексом. На основании ст. 533 ч.1 Гражданского процессуального кодекса суд ведет на основании заявления волостной или городской управы по месту жительства лица производство по помещению психически больного лица против его воли в психиатрическую больницу с лишением свободы.

Исходя из Конституции ЭР, при оценке правомерности помещения лица в закрытое учреждение необходимо проверить как наличие соответствующих материальных оснований, так и формальный порядок производства и правомерным можно считать производство только тогда, когда соблюдены оба основания.

Поставленная в работе гипотеза была в эмпирической части проверена посредством нормативного контроля, в результате чего выяснилось, что ограничение лишения свободы в зависимости от обстоятельств не обязательно должно быть пропорциональным ввиду чего оно не соответствует ст. 20 ч.2 п.5 Основного закона (Конституции). Выполнены формальные требования разрешимости ограничения, но не выполнены материальные требования разрешимости ограничения конституционного права.

Автор в своей работе сделал следующие выводы и предложения:

- 1) Необходимо отрегулировать и разработать специальную социальную сеть, обусловленную потребностями целевой группы.
- 2) Необходимо разработать концепцию психиатрической помощи, которая охватывала бы и **регулировала всю** требующую особого психического ухода **целевую** группу относящуюся к области особого ухода. В концепции необходимо разъяснить и осмыслить специфические потребности конкретной целевой группы с определёнными особыми психическими потребностями, соответствующую регуляцию, принципы и точки зрения.

- 3) Недостаточно отрегулирована профилактическая работа, касающаяся целевой группы и последующий её контроль. Указанные области необходимо отрегулировать на уровне закона.
- 4) Точное регулирование и внедрение «возможности использования других методов» и сотрудничество между ведомствами, занимающимися целевыми группами.
- 5) Чтобы обеспечить правовую ясность необходимо уточнить понятие «тяжёлое расстройство психики» как для ведомств, так и для лиц самих.

Автор работы пришёл к выводу, что нет однозначного ответа на вопрос – нарушается ли конституционное право лица на свободу и личную неприкосновенность помещением против его воли в порядке первоначальной правовой защиты на лечение в закрытое лечебное учреждение. Мы имеем дело с правом, которому в рамках производства наносится небольшая угроза, и это, прежде всего в том случае, если не исполнены все материальные и формальные предпосылки для помещения лица.

KASUTATUD ALLIKATE ÜLEVAADE

1. Alexy,R.2001 Põhiõigused Eesti põhiseaduses, Juridica eriväljaanne, Tartu
2. Annus,T.2006.Riigiõigus.Tallinn, Juura, Õigusteabe AS
3. Eesti Vabariigi Põhiseaduse Ekspertiisikomisjoni lõpparuanne (Põhiseaduse 2.peatükk "Põhiõigused, vabadused ja kohustused") <http://www.just.ee/10731>.
4. Eesti Vabariigi Põhiseaduse Ekspertiisikomisjoni lõpparuanne (Põhiseaduse 2.peatükk "Põhiõigused, vabadused ja kohustused-järg")<http://www.just.ee/10725>.
5. Eesti Vabariigi põhiseadus, kommenteeritud väljaanne.2008.Juura Õigusteabe AS, Tallinn
- 6.EPEÜ põhikiri <http://www.epey.ee/index.php?page=109> (02.04.2009 kell 13:00)
- 7.Ernits,M.2001. Konkreetne normikontroll *de lege lata* ja *de lege ferenda*, Juridica VIII
- 8.Euroopa Nõukogu Ministrite Komitee soovitus Rec(2004) 10, artikkel 17.2.
[http://www.coe.int/T/E/Legalaffairs/Legalcooperation/Bioethics\(News/Rec\(2004\)10%20e.pdf](http://www.coe.int/T/E/Legalaffairs/Legalcooperation/Bioethics(News/Rec(2004)10%20e.pdf).
- 9.Euroopa Nõukogu Ministrite Komitee soovitus Rec(2004) 10, artikkel 22 p 1-3
[http://www.coe.int/T/E/Legalaffairs/Legalcooperation/Bioethics\(News/Rec\(2004\)10%20e.pdf](http://www.coe.int/T/E/Legalaffairs/Legalcooperation/Bioethics(News/Rec(2004)10%20e.pdf)
- 10.Euroopa Parlamendi 19.02.2009.a resolutsioon
<http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+TA+P6-TA-2009-0063+0+DOC+XML+V0//ET>
11. Maruste, R.2004. Konstitutsionalism ning põhiõiguste-ja vabaduste kaitse. Tallinn
12. Merusk,K.,Narits,R. 2000. Eesti konstitutsiooni õigusest, Eesti Vabariigi riigikantselei, Tallinn, <http://www.riigikantselei.ee/arhiiv/atp/Koolitus/oppematerjal/pdfid/konstoigus.pdf>
13. Pilt,E. 2004. Isiku õigustest tema teovõime piiramise protsessis, Juridica IV.
- 14.Psühhiaatria arengukava
http://www.sm.ee/fileadmin/meedia/Dokumendid/Tervisevaldkond/psyhhaatria_1_.pdf
15. Seletuskiri “ Tsiviilkohtumenetluse seadustiku ja sellega seotud seaduste muutmise seaduse eelnõu” juurde)
[www.riigikogu.ee/?page=pub_file&op=emsplain&content_type=application/...politseiseaduse%20ja%20.seletuskiri%20\(223\)](http://www.riigikogu.ee/?page=pub_file&op=emsplain&content_type=application/...politseiseaduse%20ja%20.seletuskiri%20(223))
16. Sotsiaalhookande seaduse, puuetega inimeste sotsiaaltoetuste seaduse ja nendega seonduvate seaduste muutmise seaduse seletuskiri

http://www.riigikogu.ee/?page=en_vaade&op=ems&eid=427427

Sotsiaalministeeriumi koduleht <http://www2.sm.ee/rhk/index.asp>

17. Suuman, G. 2007. Kinnisesse asutusse paigutamine Euroopa Inimõiguste Kohtu praktikas.

18. Tammiste, B, Kaing H. 2008. Psüühikahäiretega isikute sundravile suunamise kiiruse ja korralduse analüüs, kriminaalteabe ja analüüsi talitus, <http://www.just.ee/33499>

19. Vallkivi, H. 1997. Põhiõiguste ja vabaduste piiramise alused, Juridica III/1997

20. Õiguskantsleri Kantslei, 2007, Õiguskantsleri 2006. aasta tegevuse ülevaade, Tallinn

21. Euroopa Inimõiguste Kohus <http://www.echr.coe.int/echr/>

Kasutatud seadused:

1. Eesti Vabariigi põhiseadus RT 1992,26,349; RT I 2007,33,210

2. Euroopa inimõiguste ja vabaduste kaitse konventsioon RT II 1996,11/12,34

3. Psühhiaatrilise abi seadus RT I 1997,16,260; RT I 2008,59,330

4. Riigi õigusabi seadus RT 2004, 56, 403; RT I 2008,59,330

5. Sotsiaalhoolekande seadus RT I 1995,21,323; RT I 2008, 58,329

6. Tsiviilkohtumenetluse seadustik RT I 2005,26,197; RT I 2008,59,330

Harju Maakohtu lahendid:

1. Tsiviilasja nr 2-08-523 09.01.2008.a. määrus

2. Tsiviilasja nr 2-08-4475 08.02.2008.a. määrus

3. Tsiviilasja nr 2-08-5043 13.02.2008.a. määrus

4. Tsiviilasja nr 2-08-6848 22.02.2008.a. määrus

5. Tsiviilasja nr 2-08-10685 24.03.2008.a. määrus

6. Tsiviilasja nr 2-08-13595 11.04.2008.a. määrus

7. Tsiviilasja nr 2-08-14675 18.04.2008.a. määrus

8. Tsiviilasja nr 2-08-17428 07.05.2008.a. määrus

9. Tsiviilasja nr 2-08-28155 04.07.2008.a. määrus

10. Tsiviilasja nr 2-08-50109 21.07.2009.a. määrus

11. Tsiviilasi nr 2-08-50376 23.07.20089.a. määrus

12. Tsiviilasja nr 2-08-51139 25.07.2008.a. määrus

13. Tsiviilasja nr 2-08-51247 28.07.2008.a. määrus

14. Tsiviilasja nr [2-08-71903](#) 31.10.2008.a. määrus
15. Tsiviilasja nr [2-08-78001](#) 21.11.2008.a. määrus
16. Tsiviilasja nr [2-08-81270](#) 02.12.2008.a. määrus
17. Tsiviilasja nr [2-08-82575](#) 05.12.2008.a. määrus
18. Tsiviilasja nr [2-08-86460](#) 17.12.2008.a. määrus
19. Tsiviilasja nr [2-09-9164](#) 19.03.2009.a. määrus
20. Tsiviilasja nr [2-09-9290](#) 19.03.2009.a. määrus
21. Tsiviilasja nr [2-09-10584](#) 13.03.2009.a. määrus
22. Tsiviilasja nr [2-09-10665](#) 13.03.2009.a. määrus
23. Tsiviilasja nr [2-09-13595](#) 30.03.2009.a. määrus

Riigikohtu lahendid:

1. Riigikohtu tsiviilkolleegiumi 02.03.2007.a. määrus nr [3-2-1-1-45-06](#) (RT III, 19.03.2007, 10,79)
2. Riigikohtu tsiviilkolleegiumi 03.10.2007.a määrus nr [3-2-1-83-07](#) (<http://www.nc.ee/?id=11&tekst=RK/3-2-1-83-07>)
3. Riigikohtu tsiviilkolleegiumi 10.10.2007.a. määrus nr [3-2-1-81-07](#) (<http://www.nc.ee/?id=11&tekst=RK/3-2-1-81-07>)
4. Riigikohtu põhiseaduslikkuse järelvalve kolleegiumi 30.09.1994.a. otsus nr [III-4/A-5/94](#) (RT I 1994,66 1159)
5. Riigikohtu tsiviilkolleegiumi 11.10.2001.a. otsus nr [3-4-1-7-01](#) (RT III 2001,26,280)
6. Riigikohtu tsiviilkolleegiumi 28.04.2000.a. otsus nr [3-4-1-6-00](#) (RT III 2000,12,125)

Euroopa Inimõiguste Kohtu lahendid:

1. Einhorn V. Rootsi EIÕK 15.01.2005.a. otsus nr [56529/00](#),
http://www.mdac.info/documents/ECHR_case_summaries_EST.pdf (30.12.2008)
2. Filip V. Rumeenia EIÕK 14.12.2006.a. otsus nr [41124/02](#),
http://www.mdac.info/documents/ECHR_case_summaries_EST.pdf (30.12.2008)
3. Gajcsi V. Ungari EIÕK 03.10.2006.a. otsus nr [34503/03](#),
http://www.mdac.info/documents/ECHR_case_summaries_EST.pdf (30.12.2008)
4. H.L. V. Ühendkuningriigid EIÕK 05.10.2004.a. otsus nr [45508/99](#),

http://www.mdac.info/documents/ECHR_case_summaries_EST.pdf (30.12.2008)

5.Kayadjieva V. Bulgaaria EIÕK 28.09.2006.a. otsus nr 56272/00,

http://www.mdac.info/documents/ECHR_case_summaries_EST.pdf (30.12.2008)

6.Litwa (Witold) V. Poola EIÕK 04.04.2000 otsus nr 26629/95,

http://www.mdac.info/documents/ECHR_case_summaries_EST.pdf (30.12.2008)

7.Van Der Leer V. Holland EIÕK 21.02.1990 otsus nr 1109/85,

http://www.mdac.info/documents/ECHR_case_summaries_EST.pdf (30.13.2008)

8.Winterwerp V.Holland , EIÕK 24.10.1979 otsus nr 6301/73,

http://www.mdac.info/documents/ECHR_case_summaries_EST.pdf (30.12.2008)

LISAD 1-4

LISA 1

02.12.2008.a. esitas SA Põhja-Eesti Regionaalhaigla Harju Maakohtule taotluse tahtest olenematu vältimatu psühhiaatrilise ravi kohaldamiseks loa saamiseks puudutatud isiku suhtes. Puudutatud isik viibib avalduse kohaselt SA PER Psühhiaatrikliinikus alates 01.12.2008, kuna tema käitumine kodus oli muutunud psühhootiliseks ja ebaadekvaatseks. Vastuvõtul temaga sisulist kontakti ei saadud, oli rahutu, kõvahäälnne, rääkis segaselt monoloogina. Ravi vajadusest aru ei saanud ja tema suhtes rakendati alates 01.12.2008.a. kella 10.50-st tahtest olenematut vältimatut psühhiaatrilist ravi SA Tallinna PER Psühhiaatriaiglas vastavalt psühhiaatrilise abi seaduse (edaspidi PsAS) §-le 11. Avaldaja väidab, et puudutatud isiku psüühiline seisund ei võimalda tal otsustada statsionaarse ravi vajalikkuse üle, vajab vältimatut psühhiaatrilist ravi üle 48 tunni.

02.12.2008.a. teeb kohus kohtumääruse asja menetlusse võtmise ja esindaja määramise kohta. Määrusest nähtub, et alates hospitaliseerimisest kuni avalduse esitamiseni ei ole puudutatud isiku psüühiline seisund paranenud. Oma psüühikahäirete tõttu on puudutatud isik ohtlik iseendale ja teistele ning ei ole võimeline aru saama ravi vajadusest, mistõttu ta vajab vältimatut psühhiaatrilist ravi üle 48 tunni.

02.12.2008.a. teeb kohus kohtumääruse esialgse õiguskaitse rakendamise kohta. Määrusega määrab kohus tahtest olenematut vältimatut psühhiaatrilist ravi puudutatud isiku suhtes alates 03. detsembrist 2008. a. kuni ravi vajaduse äralangemiseni, kuid mitte kauem kui kolm kuud, s.o. 01. märtsini 2009.a. Määruses selgitatakse edasikaebamise korda ja selgitatakse asjaolusid. Kohtumääruse põhjenduses loetletakse paigutamise õiguslikud alused (PsAS § 11 lg 1; § 13 lg 1 ja lg 2; TsMS § 534 lg 1, lg 4 ja lg 5). Määruse kohaselt leiab kohus, „uurinud esitatud tõendeid, et esinevad asjaolud puudutatud isiku suhtes tahtest olenematu vältimatu psühhiaatrilise ravi kohaldamiseks esmase õiguskaitse vahendi korras, taotlus on põhjendatud ja kuulub rahuldamisele.

Esitatud taotlusest, sellele lisatud arsti arvamusest ja meditsiinilisest dokumentatsioonist nähtub, et puudutatud isik haigestus esmakordselt 1979. aastal ja on viibinud haiglaravil 34 korda. Kuna puudutatud isik ambulatoorseid ravisoovitusi eirab, siis tekivad sagedased psühhoosi ägenemised: ta muutub luululiseks naabrite suhtes, esinevad kuulmismeelepetted, käitub ebaadekvaatselt ja sageli agressiivselt. Puudutatud isikul on diagnoositud püsikululist paranoidset skisofreeniat. Pikaajalise püsikululise haiguse tulemusena on väljakujunenud muutused emotsionaal-tahtesfääris, mistõttu tema huvidering on piiratud, tahteaktiivsus vähene, ei huvitu oma välimusest ega toitu korrapäraselt. Käesoleval aastal viibib puudutatud isik ravil juba kolmandat korda, kusjuures viimane ravikuur oli 16.09 - 28.11.2008.a. 01.12.2008.a. muutus puudutatud isik taas rahutuks: jooksis maja koridoris edasi-tagasi ja karjus kõvahäälselt, kuni naabrid kutsusid politsei. Ta toimetati kiirabiga psühhiaatrikliinikusse. Vastuvõtul avaldas, et tal pole võtmeid, polevat 3 päeva söönud ja korter olnud tühjaks varastatud. Korraldustele ei kuuletunud ja haiglaravist keeldus, mistõttu rakendati tema suhtes tahte vastast ravi. Palatisse keeldus minemast, ravimeid ei lubanud manustada, ähvardas ümbritsevaid, mistõttu vajab fikseerimist.

Haiglas on puudutatud isiku käitumine muutunud mõnevõrra rahulikumaks, kuid ta on endassetõmbunud, tigeada olekuga, kellegagi ei suhtle, keeldub kategooriliselt ravimitest. Puudutatud isikul esineva raske psüühikahäire tõttu hindab ta ümbritsevat enda suhtes vaenulikuna, mistõttu võib käituda vägivaldselt.

Kohtu poolt ärakuulamisel räägib puudutatud isik seosetut ja arusaamatut juttu naabrist, kes on surnud, mitu korda surnuaiast üles kaevatud ja võttis ära tema võtme. Haiglasse sattus sellepärast, et mees ei andnud kodus leiba. Kohtu küsimustele ei reageeri. Kohus leiab, et puudutatud isikul esineb **raske psüühikahäire** (püsikululine paranoidne skisofreenia), praeguses seisundis psühhootilistest elamustest sõltuvalt ei suuda ta enda käitumist adekvaatselt juhtida ega otsustada ravi vajalikkuse üle. **Tema agressiivne ja ebaadekvaatne käitumine on ohtlik talle endale ja ka ümbritsevatele.** Ta ei anna endale oma tegevusest aru, tervislikust seisundist tulenevalt puudub haigustaju. Haiglaravita jäämisel tema ebaadekvaatne käitumine üha süveneb. **Ta vajab psühhiaatrilist ravi ja järelevalvet, mis on võimalik ainult statsionaari tingimustes.** Arvestades puudutatud isiku psüühilist seisundit ja asjaolu, et ravi läbiviimine ei ole muul viisil võimalik, tuleb tema suhtes kohaldada esmast õiguskaitsevahendit TsMS § 534 lg 3 alusel kuni ravi vajaduse äralangemiseni, kuid mitte kauem kui kolm kuud.

LISA 2

11.02.2009.a. esitas Põhja-Eesti Regionaalhaigla Harju Maakohtule taotluse esialgse õiguskaitse rakendamiseks isiku suhtes tahtes olenematu ravi jätkamiseks üle 48 tunni. Taotlusest nähtub, et isik viibib SA PER Psühhiaatrikliinikus alates 10.02.2009.a. kell 09.28 tema suhtes rakendati tahtest olenematut ravi vastavalt psühhiaatrilise abi seaduse § 11-s sätestatule. Oma psüühikahäire tõttu on puudutatud isik ohtlik ümbritsevatele ja iseendale ebaadekvaatse käitumise ja toimetulematuse tõttu. Patsient ei ole võimeline ravivajadust ise hindama. Taotluses palutakse rakendada esialgset õiguskaitset kuni neli päeva alates isiku kinnisesse asutusse paigutamisest ja seejärel tähtaega pikendada kuni kahe nädalani. Lisatakse, et arvestades puudutatud isiku tervislikku seisundit ei ole tema psüühilise seisundi paranemist alust prognoosida 4 ööpäeva vältel.

Taotlusele on lisatud arsti arvamus. Arsti kaaskirjast nähtub, et „patsient suunati esmakordselt ravile 2000. aastal vägivaldse käitumise tõttu. Diagnoosiks pandi äge skisofreeniataoline psühhootiline häire. 2001.a. vajab haiglaravi korduvalt. Diagnoositi süveneva defektiga paranoidset skisofreeniat. 2001.a. vormistati 80% töövõimekaotus ja raske puue aastaks. 2002-2003.a. viibis haiglaravil 4 korral. Patsiendil oli raskusi ravimite manustamisega haiglavälisel perioodil. Vägivaldne käitumine on aastate jooksul süvenenud, koostöövalmidus raviks puudub. 2008.a. vajab haiglaravi 5 korral, millest kahel korral lahkus haiglast omavoliliselt. Patsiendil esinevad nägemis- ja kuulmispetted, käitumine lähedaste suhtes on sageli vägivaldne. Iseseisva eluga toime ei tule, maksed ja kodused tööd on vanemate teha ja kanda. Viimati oli ravil sügisel 2008.a. Kolme nädalat tagasi patsiendi seisund halvenes: esinevad meelepetted ja luulumõtted, patsient karjub ja ähvardab tappa ümbritsevaid, naabrite ja pereliikmete rahu on häiritud päeval ja öösel. Haiglasse toimetati politsei kaasabil. Vastuvõtul oli kuri, rahutu ähvardas ja süüdistas ema kõvahäälselt, oma elamustest keeldus rääkimast. Ema andmetel näinud pidevalt toas võõraid inimesi, kirjutanud sellekohase kaebuse ka politseisse nende väljatõstmiseks. Ravi ise vajalikuks ei pidanud, mistõttu hospitaliseeriti valvearsti poolt tahtes olenematu ravi otsusega 10.02.2009.a. Osakonnas keeldus ravimeid võtmast, ravimeid manustati politsei kaasabil. Käesolevalt on patsient endassetõmbunud ja negativistlik, on ähvardanud korduvalt ema pärast haiglast vabanemist tappa. Patsiendil esineb raske psüühikahäire (püsikujuline paranoidne skisofreenia), teda ennast ja ümbritsevaid ohustav käitumine (pidevad ähvardused ja vägivaldne käitumine lähedaste suhtes) ning puudub igasugune

koostöövalmidus ravi suhtes. Patsiendi seisundi hinnangust ja varasemast ravikogemusest lähtuvalt ei ole alust prognoosida seisundi paranemist nelja ööpäeva vältel.“

11.02.2009.a vestlus. Toimiku materjalidest nähtuvalt viis kohus läbi vestluse puudutatud isikuga. Vestlus protokolliti, vestluse juures viibisid kohtunik, puudutatud isiku riigi õigusabi korras määratud esindaja, raviarst ja kohtuistungis sekretär. Kohus selgitab patsiendile protokollist nähtuvalt paigutamise seonduvaid asjaolusid, tutvustab vestlusel viibivaid isikuid ja advokaati. Puudutatud isik selgitab, et ei tea, miks toodi teda haiglasse. Kinnitab, et ei ole ohtlik ei endale ega teistele. Ravimeid ei tarvita, kuna pole vaja. Lisab, et kuna on ise meedik, teab mida talle on vaja, mida mitte. Täiendab, et kuna tegu pole kohtu näol arstiga, ei saa kohus ka puudutatud isiku ravi määrata. Advokaadile lisab, et omavahel esindajaga vestelda ilma kohtu juuresolekuta ei soovi. Kinnitab, et on nõus olema ravil vabatahtlikult ning nõus andma selle kohta ka kohe allkirja.

Raviarst selgitab, et allkirja andmine ei aita, kuna patsient keeldub peagi ravist, tegu ei ole sisulise nõusolekuga. Ka on olemas reaalne oht patsiendi ema tervisele ja elule. Lisab, et varasemalt ei ole patsient ühtegi oma lubadust täitnud. Vestlus kestis 20 minutit.

11.02.2009.a. teeb kohus kohtumääruse asja menetlusse võtmise ja esindaja määramise kohta.

11.02.2009.a. teeb kohus kohtumääruse esialgse õiguskaitse rakendamise kohta. Määrusega määrab kohus rakendada puudutatud isiku suhtes esialgset õiguskaitset ja ühtlasi pikendada seda kahe nädalani ning lubada kohaldada puudutatud isiku suhtes tahtest olenematut psühhiaatrilist ravi alates 10.veebruar 2009.a. kell 09.28-st. Määruses selgitatakse edasikaebamise korda ja selgitatakse asjaolusid. Kohtumääruse põhjenduses loetletakse paigutamise õiguslikud alused (PsAS § 11 lg 1; § 13 lg 1 ja lg 2; TsMS § 534 lg 1 ja lg 5). Kohus selgitab, et „uurinud esitatud tõendeid, leiab kohus, et esinevad asjaolud puudutatud isiku suhtes tahtest vältimatu psühhiaatrilise ravi kohaldamiseks esmase õiguskaitse vahendi korras, taotlus on põhjendatud ja kuulub rahuldamisele. Esitatud taotlusest, sellele lisatud arsti arvamusest ja meditsiinilisest dokumentatsioonist nähtub, et esmakordselt viibis puudutatud isik ravil 2000.a. Aastatel 2002-2003.a. viibis ta haiglaravil 4 korral, 2008.a. vajas haiglaravi agressiivse käitumise pärast 5 korral, neist kahel korral lahkus ravilt omavoliliselt. Talle määratud suukaudset ja depooravi pole kasutanud, mistõttu haiglaravi ajal saavutatud jääb lühiajaliseks. Viimati viibis puudutatud isik ravil 2008.a. sügisel. Käesoleval juhul seisund halvenes ca 3 nädalat tagasi. Sellest

ajast on esinenud pidevad meelepetted ja luulumõtted, karjub ja sõimab kõvahäälselt, ähvardab ümbritsevaid tappa, naabrite ja pereliikmete rahu on häiritud ööl ja päeval. Haiglasse toimetati kiirabikorras politsei kaasabil. Kohus leiab, et puudutatud isikul **esineb raske psüühikahäire**, millest tulenevalt on ta **ohtlik ümbritsevatele**/.../ ning samas ka **iseendale**, kuna tal puudub haigustaju ja igasugune koostöövalmidus raviks. /.../. Vajab psühhiaatrilist ravi ja järelvalvet, mis on võimalik **ainult statsionaari tingimustes**/.../.“

LISA 3

08.02.2008.a. määrusega määras kohus rahuldada SA Põhja-Eesti Regionaalhaigla taotluse puudutatud isiku suhtes tahtes olenematut vältimatu psühhiaatrilise ravi kohaldamiseks kuni ravi vajaduse äralangemiseni, kuid mitte kauem kui kolm kuud. Kohus selgitab määruses määruse peale edasikaebamise korda. Asjaolude kohaselt esitas „haigla valvearst Harju Maakohtule taotluse, millega taotleb isiku paigutamist psühhiaatriaiglasse tema tahtes olenematu psühhiaatrilise ravi jätkamiseks kohtu loal. Puudutatud isiku õde kutsus oma õele kiirabi, kuna puudutatud isik muutus agressiivseks ja ähvardavaks ning eriti ohtlikuks oma pojanaisele, kes on praegu lapseootel. Puudutatud isik hospitaliseeriti kiirabi poolt politsei kaasabil raevu-ja agressiivsushoo tõtu. Vastuvõtul oli puudutatud isik äärmiselt ärritatud, kuri ja keeldus igasugusest ravist. Puudutatud isikule vormistati tahtest olenematu ravi otsus 06.02.2008.a. kell 22.51, Avaldaja väitel ei ole puudutatud isiku psüühiline seisund taotluse esitamise ajaks paranenud, on jätkuvalt psühhootiline ja keeldub igasugusest ravist, mille tõttu on ta ohtlik iseendale ja ka ümbritsevatele, ta ei ole võimeline otsustama statsionaarse ravi vajalikkuse üle, vajab vältimatut psühhiaatrilist ravi üle 48 tunni.“

Kohtumääruse põhjendustes tuuakse ära paigutamise seaduslikud alused (PsAS § 11 lg 1; § 13 lg 1 ja 2; TsMS § 534 lg 1 ja lg 3; TsMS § 534 lg 4 ja TsMS § 536 lg 2).Kohus täiendab põhjendusi lisades „ kohus, uurinud esitatud tõendeid, leiab, et esinevad asjaolud puudutatud isiku suhtes tahtest olenematu vältimatu psühhiaatrilise ravi kohaldamiseks esmase õiguskaitse vahendi korras, taotlus on põhjendatud ja kuulub rahuldamisele. Vastavalt raviasutuse taotlusele ja raviarstide kaaskirjale viibib puudutatud isik SA PER Psühhiaatrikliinikus esmakordsel ravil. Puudutatud isiku õe andmetel on puudutatud isik väikelapseest kurt, psüühikahäired tekkisid juba aastaid tagasi. Puudutatud isik muutus agressiivseks, ründas lähedasi. /.../. Igasugusest ravist on puudutatud isik keeldunud samuti

on ta keeldunud tervislikust kontrollist, kuigi tal esinevad pidevad günekoloogilised verejooksud. Puudutatud isik elab koos tema poeg, 2 aastane lapselaps ja lapseootel minia, keda puudutatud isik ohustab. Kohtu poolt ärakuulamisel rääkis puudutatud isik, et raske on öelda, miks ta on haiglas, sest ta ei ole kodus 15 aastat mingisugust ravi saanud ja nüüd on seda vaja. Haiglasse sattus, kuna kodus juhtus väike pahandus. /.../. Puudutatud isik väidab, et kui ta ärritub, siis ta hakkab teiste nina ees viiplema ja nad hakkavad taanduma. /.../.”

Määruses kajastatakse ka puudutatud isiku õe esitatud kirjalikku seletuskirja ning puudutatud isiku poja ja abikaasa seisukohtasid.

Kohus leiab, et “ puudutatud isikul esineb **psüühikahäire**, mida ta ise ei tunnista. Kohtu arvates ei ole puudutatud isik võimeline ise hindama oma ravi vajadust. Ravita jäämisel võib puudutatud isik oma tervisehäiretest lähtuva agressiivse käitumise tõttu **olla ohtlik endale(jääb vajaliku ravita), aga samuti temaga koos elavatele pereliikmetele ja teistele lähedastele**. Aluse asuda niisugusele järeldusele annab põhjalikum tutvumine puudutatud isiku haigusloosse talletatud teabega, samuti läbiviidud vestlused tema lähedastega. Kohtu arvates on puudutatud isikut võimalik ravida **ainult statsionaari tingimustes**.

LISA 4

13.02.2008.a. määrusega määras kohus rahuldada SA Põhja-Eesti Regionaalhaigla taotluse puudutatud isiku suhtes tahtes olenematut vältimatu psühhiaatrilise ravi kohaldamiseks kuni ravi vajaduse äralangemiseni, kuid mitte kauem kui kolm kuud. Kohus selgitab määruses määruse peale edasikaebamise korda. Asjaolude kohaselt esitas „12.12.2008. a SA Põhja-Eesti Regionaalhaigla Harju Maakohtule taotluse puudutatud isiku suhtes tahtest olenematu vältimatu psühhiaatrilise ravi kohaldamiseks loa saamiseks. Puudutatud isik viibib SA Tallinna PER Psühhiaatriaiglas alates 11.02.2008. a. Puudutatud isik keeldus ravist ja tema suhtes rakendati alates 11.02.2008. a kella 14.17-st tahtest olenematut ravi vastavalt psühhiaatrilise abi seaduse (edaspidi PsAS) §-ile 11. puudutatud isiku psüühiline seisund ei ole taotluse esitamise momendiks oluliselt paranenud. Oma psüühikahäire tõttu on puudutatud isik ohtlik ümbritsevale ning keeldub vajalikest psühhiaatrilisest ravist, mistõttu ta vajab vältimatut psühhiaatrilist ravi üle 48 tunni.

Kohtumääruse põhjendustes tuuakse ära paigutamise seaduslikud alused (PsAS § 11 lg 1; § 13 lg 1 ja 2; TsMS § 534 lg 1 ja lg 3; TsMS § 536 lg 2). Kohus täiendab põhjendusi lisades „Taotluse on esitanud Psühhiaatrikliiniku juhataja. Kohus, uurinud esitatud tõendeid, leiab, et puudutatud isiku suhtes on põhjendatud tahtest olenematu vältimatu psühhiaatrilise ravi kohaldamine esialgse õiguskaitse vahendi korras. 13.02.2008. a määrusega määras Harju Maakohus puudutatud isikule esindajaks vandeadvokaadi vanemabi. 13.02.2008. a. kuulab kohus advokaadi juuresolekul isiklikult ära puudutatud isiku ja tema raviarsti. Peale isikule esindaja määramist ja tema isiklikult ära kuulamist on esialgse õiguskaitse korras isiku kinnisesse asutusse paigutamiseks eelduseks, et ära oleks kuulatud TsMS § 536 lg-s 2 nimetatud isikud, kinnisesse asutusse paigutamise tingimused oleks ilmselt täidetud ja viivitusega kaasneks oht ning on olemas dokumendid isiku tervisliku seisundi kohta. Puudutatud isiku tervisliku seisundi kohta on olemas tema raviarsti ja Psühhiaatrikliiniku osakonna juhataja kirjalik arvamus. Antud arvamuse kohaselt on puudutatud isik viibinud korduvalt ravil Tallinna Psühhiaatrikliinikus, esimest korda 11.06.-20.06.1997. a diagnoosiga **kohanemishäired - emotsionaalsete häiretega reaktsioon**. Probleemid on käitumisega kodus. Emotsionaalselt labiilne, pinges. Teistkordselt oli haiglas 10.07.-12.08.1997. a ning sama diagnoosiga. Kodus oli venna suhtes agressiivne, kergesti ärrituv. Kolmandal korral oli statsionaarsel ravil 29.02.2004 - 05.03.2004. a diagnoosiga kohanemishäire - valdavalt käitumishäire. Toodi kiirabiga kodust ebaadekvaatse käitumise ja ohtlikkuse tõttu iseendale. Vastuvõtul oli negativistlik ning oli kahtlus psühhootilisele episoodile. Puudutatud isik ei ole pöördunud polikliinikusse ega ole saanud toetusravi. Seekord hospitaliseeriti puudutatud isik SA PER Psühhiaatrikliinikusse 11.02.2008. a Põhja Politseiprefektuuri uurija poolt ning valvearst suunas ta statsionaarsele ravile. Politseitöötaja andmetel on puudutatud isikul 2 last: 4 aastane poeg ja 10,8 kuune poeg, kelle suhtes ta on agressiivne, peksab neid. Kasuema suhtes on väga negativistlik ja vaenulik. Vastuvõtul avaldas suitsiidmõtteid ja tahet ennast tappa. Küsimustele praktiliselt ei vastanud, lamas voodis, keeldus söömast. Arsti suhtes oli vaenulik. Kuna puudutatud isik keeldus ravist vormistati valvearsti poolt tahtest olenematu vältimatu psühhiaatrilise ravi otsus 11.02.2008. a kell 14.17.

Puudutatud isik raviarsti sõnul on patsient negativistlik ja avaldanud enesetapumõtteid. Ei söönud ega joonud.

Puudutatud isik avaldas ärakuulamisel, et tal on ükskõik, kas jääda haiglasse või minna koju.

Puudutatud isik esindaja arvates vajab isik ravi.

Puudutatud isiku ema avaldas, et tüdrikule tuleks haiglas ravida. Süüdistab kõikides hädades oma lapsi, hakkab peksma neid ja seejärel mind ja oma venda. Ütleb, et teeb mis tahab, kui tahab, võib end ka tappa.

Arvestades puudutatud isiku psüühilist seisundit ja asjaolu, et ravi läbiviimine ei ole muul viisil võimalik, on kohtu hinnangul alust kohaldada esmast õiguskaitsevahendit TsMS § 534 lg 3 alusel, st enne valla- ja linnavalitsuse ärakuulamist. Arstide hinnangul ei ole puudutatud isiku seisund peale hospitaliseerimist paranenud. Arstide andmetel küsimustele puudutatud isik praktiliselt ei vasta ning avaldab enesetapumõtteid, keeldub söömast ja joomast. Puudutatud isik ei oma haiguskriitikat ja keeldub ravist ning tulenevalt oma haiguslikust seisundist **võib puudutatud isik olla ohtlik nii ümbritsevatele (peamiselt lähedastele - vaenulik suhtumine emasse, agressiivsus oma laste ja venna suhtes), eelkõige aga iseendale (suitsiidimõtted, keeldumine söögist ja joogist)**. Kuivõrd puudutatud isik ei oma haiguskriitikat ja keeldub ravist, siis on tema ravi hetkel **võimalik ainult statsionaarsetes tingimustes.**

Eeltoodu põhjal tuleb lubada puudutatud isiku suhtes kohaldada tahtest olenematut vältimatut psühhiaatrilist ravi kuni ravi vajaduse äralangemiseni kuid mitte kauem kui kolm kuud. Kohus leiab, et kinnisesse asutusse paigutamise tingimused on täidetud ja viivitusega võib kaasneda oht puudutatud isiku ja teda ümbritsevate elule ja tervisele.“

13.02.2009.a. korraldatud ärakuulamise protokollist nähtub, et ärakuulamise viibisid puudutatud isik, kohtunik, puudutatud isiku riigi õigusabi korras määratud esindaja, ja puudutatud isiku raviarst. Kohus selgitab patsiendile protokollist nähtuvalt paigutamise seonduvaid asjaolusid, tutvustab vestlusel viibivaid isikuid ja advokaati. Puudutatud isik selgitab, et „olen siin haiglas niikaua kuni vaja. Kõigil on probleemid, tervisega ei ole midagi. Sattusin siia politseiga, riidlesin emaga – nii nad räägivad. Ise ma ei mäleta midagi. Muidu on suhted emaga halvad. Esiteks ei ole ta mu lihane ema. Isa ei ole. Meest ei ole. Mul on kaks last – poisid. Vanemal on ema eestkostjaks, nooremat ma talle ei anna – annan lastekodusse. Mul on ükskõik, võin siia jääda võin ka koju minna. Kui arst ütleb, siis võtan kõik rohud. Söön üldse vähe, lemmiktoit on kana ja kartul. Praegu võin elada, eks pärast vaatame.“

Raviarsti sõnul sattus puudutatud isik haiglasse eile, negativistlik, pahur, düsfooriline. Enesetapumõtted, neid aga varjab. Isiksusehäired. Ei söönud, ei joonud. Praegu formaalne kontakt juba rahuldav. Satub siia kogu aeg samamoodi – ei tea, kus ta on ja kuidas sinna sattus (mälulünk). Vaja teha uuringuid ja kompuutrit. Kuivõrd tal on anamneesis peatrauma, tuleb ka seda uurida.

Ärakuulamise protokollist nähtub, et kohus kuulas ära telefonitsi ka puudutatud isiku ema: „Julia süüdistab kõikides oma hädades lapsi – iga kord hakkab peksma neid ja seejärel meid. Peksis mind. Mina olen ta sünnitanud – see on muinasjutt, et ma ei ole tema lihane ema. Ravida on küll vaja. On vaja, et tütar oleks haiglas. Ähvardab meid kogu aeg. Ütleb, et teeb mis tahab, kui tahab, võib end ka tappa.“

11.03.2008.a. lõpetati puudutatud isiku suhtes tahtest olenematu vältimatu psühhiaatiline ravi seoses tema psüühilise seisundi paranemisega.